

KALA-JARIISTARAPORTTEJA nro 76

Anna-Liisa Taivonen

Rannikkokalastuksen strategiat Pohjanmaalla

Vaasa 1996

RIISTAN- JA KALANTUTKIMUS

Rannikkokalastuksen strategiat Pohjanmaalla

Pohjanlahden rannikkokalastajat ovat viime vuosina joutuneet sopeutumaan kalakantojen muutosten lisäksi yhä kiristyneisiin yhteiskunnallisiin reunaehtoihin. Kalastuksen säätely on kaventanut mahdollisuuksia ja samalla myös kalastuskustannusten nousu sekä kilpailukyvyyn lasku elintarvikemarkkinoilla vievät pohjaa kannattavuudelta. Rannikkokalastaja on muuttuneessa tilanteessa ahtaalla ja kelvolliset strategiovaihtoehdot ovat vähissä. Strategia on kalastajalle toimintamalli, jonka tavoite on ylläpitää elinkelpoinen ja kilpailukykyinen asema kalastuksessa kulloinkin vallitsevissa olosuhteissa. Pohjanmaan rannikkokalastajien teemahaastattelusta poimittiin strategioihin liittyviä väitteitä. Tässä raportissa tarkastellaan haastatteluista esiin nousseita strategioita ja kalastajien mielipiteitä niihin vaikuttavista kilpailutekijöistä. Kalastajia tarkastellaan yrittäjinä ja kalastusta toimialana.

Koko Pohjanmaan alueella kalastuksen kulmakivinä ovat siika ja lohi. Muita saalisikohteita on hyvin vähän. Kalastajat siirtyvät pyyntikohteesta ja -tavasta toiseen sen mukaan, mitä kalaa on saatavilla. Istutuksista toivotaan myös jatkossa apua kalakantojen vahvuuteen. Pyynnin tehostamisesta ei synny kilpailuetua, koska kaikki muutkin tekevät samoin. Erikoistuminen vaatisi enemmän vaihtoehtoisia pyyntikohteita. Integroituminen eteenpäin eli kalasta saatavan hinnan parantaminen jalostusastetta nostamalla tai markkinoinnin keinoilla saattaa joissain tapauksissa olla elinkelpoinen vaihtoehto. Keskittyminen eli sesonkikalastus on toimiva ratkaisu rannikkokalastajan kannalta, mikäli kannattavuus on ensisijainen tavoite. Sen edellytyksenä on muu toimeentulomahdollisuus kalastuskauden ulkopuolella. Sivuelinkeinona ja harrastuksena kalastus jatkuu, koska muista tulolähteistä on jatkuvasti pulaa. Rannikkokalastuksen monimuotoisuus säilyy, mutta kalavaroista on jatkuva kilpailu alalla vallitsevan ylikapasiteetin vuoksi. Kalastukseen liittyy paljon muita kuin taloudellisia arvoja ja siksi kalastuksen sopeutumiskyky ylittää taloudelliset edellytyksensä.

teemahaastattelu, rannikkokalastus, Pohjanlahti, verkkokalastus, loukkukalastus, strategiat

Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos
Merenkurkun kalantutkimusasema
Korsholmanpuistikko 16
65100 Vaasa
puh 06-3123241
fax 06-3125198

Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos
PL 202
00151 Helsinki
puh 09-228811
fax 09-631513

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
2. AINEISTO JA MENETELMÄT	3
2.1 Kalastajien haastattelut strategioiden lähteenä	3
2.2 Saalistilastot täydentävät kuvaa toimialasta	4
3. KALASTAJAN AMMATTI	5
3.1 Perinteen merkitys vahva	5
3.2 Kalastusta muiden töiden puuttuessa	5
3.3 Sesonkikalastusta ei aina katsota hyvällä	6
4. KALASTUS JA SAALIIT	7
4.1 Tilastot kertovat muutoksista	7
4.2 Saaliskalat ja pyydykset	12
4.3 Kalastuksessa tapahtuneet muutokset	13
5. KALASTUKSEN ONGELMAT JA UHAT	15
5.1 Kalakantojen heikentyminen	15
5.2 Hintataso ja kilpailu	16
5.3 Kalastuksen säätely	16
5.4 Rannikon olosuhteet	18
6. STRATEGIAT JA KALASTUKSEN SOPEUTUMINEN	20
6.1 Tarkoituksenmukainen pyyntimuoto	20
6.2 Pyyntikohteesta toiseen	21
6.3 Muita tulolähteitä	21
6.4 Saaliin jalostaminen	22
6.5 Kustannusten karsinta ja yhteistyö	23
6.6 Pyynnin tehostaminen	23
6.7 Panostaminen sesonkeihin ja niiden ulkopuolelle	24
6.8 Suoramarkkinoinnilla tai tarjontaa rajoittamalla parempi hinta	24
7. KALASTUKSEN MAHDOLLISUUDET JA TULEVAISUUS	25
7.1 Kalastuksen monimuotoisuus	25
7.2 Erikoistuminen	26
7.3 Toimiva säätelyjärjestelmä	27
8. STRATEGIOIDEN TARKASTELU	28
8.1 Strategiset kilpailutekijät	28
8.2 Toimialan ympäristön perustekijät ja strategiset vaihtoehdot	29
8.3 Alueelliset strategiavaihtoehdot	31
9. JOHTOPÄÄTÖKSET	33
10. KÄYTETYN MENETELMÄN ARVIOINTI	34
11. KIRJALLISUUS	35

1. Johdanto

Pohjanmaan rannikolla on kalastuksella ja siihen liittyvillä elinkeinoilla aina ollut tärkeä taloudellinen ja yhteiskunnallinen merkitys. Kun rannikkokalastuksen olemusta kuvaillaan liiketaloudellisin käsittein, kalastajaa tarkastellaan yrittäjänä ja kalastusta toimialana. Strategia on kalastajalle toimintamalli, jonka tavoite on elinkelpoinen ja kilpailukykyinen asema toimialalla eli kalastuksessa kulloinkin vallitsevissa olosuhteissa kalastajan omien resurssien puitteissa. Yrittäjän kuten kalastajan mahdollisuudet ja strategiset vaihtoehdot riippuvat toimintaympäristöstä. Toimialan rakenteen kehitys riippuu monesta toimialan ulkopuolisesta ja sisäisestä tekijästä ja niiden kehityssuuntien todennäköisyydestä. Strategioita joudutaan toteuttamaan epävarmuuden vallitessa.

Aikaisemmin kalastajan ammatin harjoittamisen suurimmat epävarmuustekijät liittyivät luonnon olosuhteisiin, lähinnä säähän, ja pyyntikaluston tehokkuuteen ja kestävyYTEEN. Epävarmuutta tuovat tekijät ovat lisääntyneet ja tulevat sen lisäksi enenevästi toimialan ulkopuolelta. Kalastusta on ruvettu säätelemään voimakkaasti. Säättely on monin tavoin koetellut Pohjanlahden rysäkalastajia (Setälä 1989 a, b, Salmi J. 1992, Lammi 1993, Turunen 1995). Koska kyseessä on resurssien jako, lähtökohdat ovat poliittisia ja aluepoliittisia. Mukana ovat myös luonnonsuojelun näkökohdat (Kuikka 1993). Kalastuksessa tapahtuneet muutokset ovat useimmissa tapauksissa huonontaneet kalastajan asemaa. Muutostilanteet voivat periaatteessa olla myös mahdollisuus.

Suomen elinkeinokalatalouden rakenneohjelma 1995-99 määrittelee elinkeinokalatalouden keskeisiksi tavoitteiksi mm. kalastusponnistuksen säätelyn, kalastuslaivaston uusimisen ja nykyaikaistamisen, kalakantojen vahvistamisen, kalasatamaverkoston kehittämisen, kalanjalostuksen nykyaikaistamisen sekä kalan ja kalatuotteiden menekin edistämisen (Suomen ... 1995). Euroopan Unioni rahoittaa näiden tavoitteiden mukaisia toimia. EU on hyväksynyt Suomen kalatalouden kiistanalaisista tukimuodoista kalastusvakuutuksen, kalatalouden korkotukilainat ja kalan kuljetustuen (Kalastusvakuutus ... 1995). Euroopan Unioniin liittyminen on ollut hintatilastojen valossa synkkä kalastajille ja myös muille alkutuottajille (Setälä 1996a). Rannikkokalastukselle tärkeiden saaliskalojen reaali hinnat ovat laskeneet tarkastelujaksolla 1980 - 1992 (Söderkultalahti ym. 1993). Kalastajahinnoille on lisäksi luonteenomaista sekä pitkän että lyhyen ajanjakson negatiivinen hintajousto (Setälä ja Partanen 1995, Mickwitz 1995, Setälä ym. 1996).

Ihmisen toiminta näkyy luonnossa ja vaikuttaa kalastajan toimintaympäristöön. Vesien rehevöityminen ja saastuminen likaavat pyydyksiä ja heikentävät arvokalakantojen elinolosuhteita. Pyydysten likaantuminen vähentää saaliita ja lisää kalastukseen käytettävää työaika. Vesistö rakentaminen pilaa kalojen lisääntymisalueita ja vesivoimalat estävät kaloja nousemasta kudulle.

Kalakantojen muutoksia voidaan pitää tavallaan toimialan sisäisinä muutostekijöinä. Niidenkin ennustettavuus on osoittautunut vaikeaksi. Kun turskakanta vahvistui 1970-luvun lopulla, turskan kalastukseen investoitiin voimakkaasti. Turskakanta hupeni lähes täysin 1990-luvun alkuun mennessä. Lohen velvoiteistutukset vahvistivat lohikantoja 1980-luvun puolivälistä alkaen. Aikaisessa vaiheessa lohenkalastukseen panostaneet kalastajat saivat siitä suurimmat ansiot. Sen jälkeen hintataso laski.

Perämeren muikkukantojen vaihtelut ovat olleet lyhytjaksoisempia. Saaliin arvon vaihtelut ovat olleet suuria (Söderkultalahti ym. 1993). Silakkasaaliiden arvon vaihteluun ovat vaikuttaneet muut kuin kannan vaihtelusta johtuneet syyt (Setälä 1996b).

Epävarmuustekijät sekä omat resurssit ja lähtökohdat huomioonottaen kalastaja pyrkii optimoimaan omaa työtään. Liiketaloudellisen ajattelun mukaan kalastaja pyrkii toteuttamaan sellaisia strategioita eli toimintamalleja, joiden avulla investoinneille saadaan mahdollisimman suuri tuotto. Kalastus on kuitenkin ensisijaisesti muuta kuin liiketoimintaa ja useasti myös muuta kuin elinkeino (Jurvansuu 1994, Salmi P. ja Salmi J. 1995a). Kalastukseen liittyvät muut arvot ja arvostukset vaikuttavat kalastajan toimintatapoihin monesti enemmän kuin liiketalouden periaatteet.

Ammattikalastuksen profiilit -tutkimus kartoitti muun muassa suomalaisten kalastajien näkemyksiä työstään. Kvalitatiivisen teemahaastatteluaineiston tueksi kerättiin myös kvantitatiivista tietoa. Aineistoksi tähän selvitykseen valittiin vain rannikkokalastusta harjoittavat kalastajat, koska avomerikalastus eroaa toimialana selvästi rannikkokalastuksesta. Haastatteluaineiston avulla pyrittiin löytämään kalastajien puheista väittämiä, jotka kuvaavat rannikkokalastajien mahdollisuuksia sopeuttaa työtänsä toimintaympäristössä tapahtuviin muutoksiin. Haastatteluissa esiin nousseiden toimintamallien eli strategioiden toimivuutta pyrittiin tulkitsemaan liiketaloustieteellisin menetelmin analysoimalla rannikkokalastajien strategioihin käytännössä vaikuttavia kilpailutekijöitä ja toimialan yleistä rakennetta. Toimialaa kuvaamaan käytettiin lisäksi Pohjanmaan rannikon saalistilastoja.

2. Aineisto ja menetelmät

2.1 Kalastajien haastattelut strategioiden lähteenä

Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos haastatteli pääosin vuoden 1995 aikana Ammattikalastuksen profiilit -tutkimusta varten merialueelta 210 ammattimaisesti kalastavaa henkilöä (Vesala ym. 1996). Pyyntitaparyhmittäin segmentoidussa satunnaisotoksessa oli noin kymmenesosa Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen ammattikalastajarekisterin merialueen kalastajista. Haastattelut tehtiin sekä lomake- että teemahaastatteluina. Tämän raportin aineistona käytettiin teemahaastatteluista ääninauhalta kirjoitettuja tekstejä. Haastateltavat saivat puhua teemoista vapaamuotoisesti ja painotukset muodostuivat haastateltavien lähtökohdista. Teemahaastattelun runko oli suunniteltu kuvaamaan ammattikalastuksen koko monimuotoisuutta sekä meri- että sisävesialueella. Sisällön yhdeksän pääluokkaa käsittivät omaa kalastajuutta, luontoa ja ympäristöä, kalastuksen muutoksia, toisia kalastajia, yhteiskuntaa sekä asiakkaita ja markkinoita koskevia teemoja. Koska suoranaisesti strategioita koskevia kysymyksiä ei ollut, strategioihin viittaavia puheita oli aineistossa hajallaan eri pääluokissa.

Teemahaastatteluaineistosta otettiin mukaan RKTL:n Simon toimialueelta 22 haastattelua, Kalajoen toimipaikan seudulta 20 haastattelua ja Merenkurkun toimialueelta 22 haastattelua. Pyyntitaparyhmistä käsiteltiin rannikkokalastukseen liittyvät ryhmät eli seisovilla pyydyksillä lohta kalastavat, yhdiste-ryhmän kalastajat sekä muilla pyyntimuodoilla kalastavat. Näiden alueiden haastatteluaineistosta jätettiin siten käsittelemättä ajoverkoilla ja siimoilla kalastavat sekä troolikalastajat.

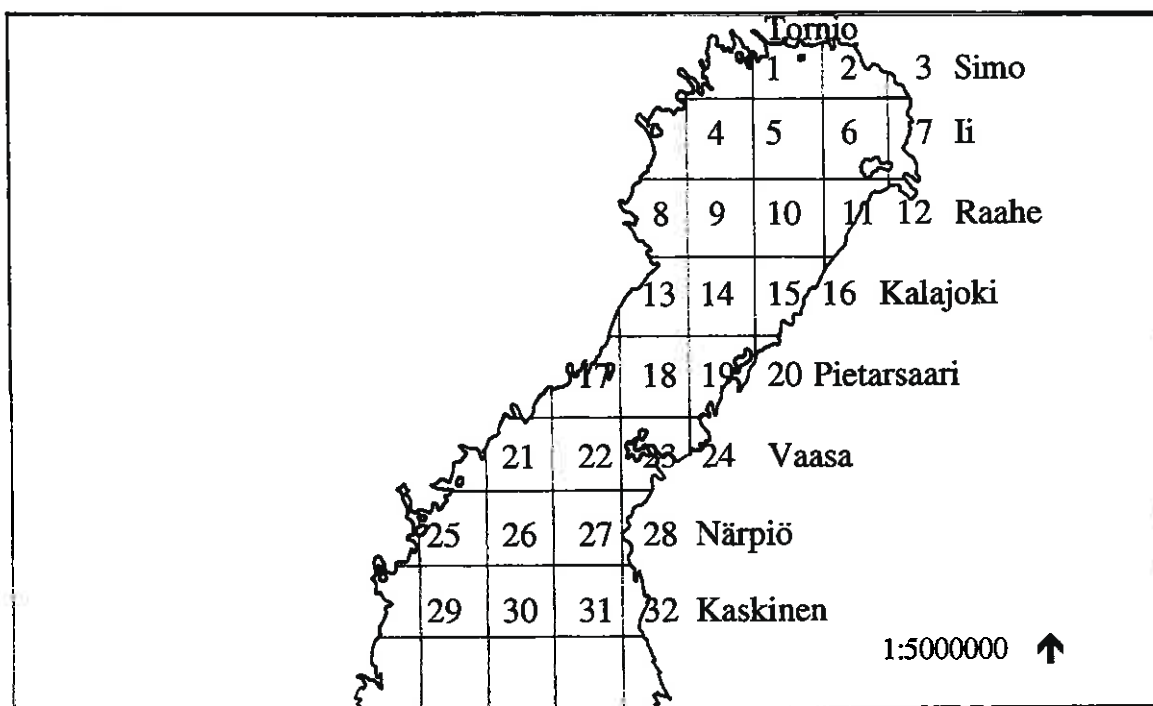
Haastattelut luettiin kokonaan. Jokaisesta haastattelusta tehtiin sivun, parin yhteenveto. Ruotsinkielisistä haastatteluista yhteenveto laadittiin suomeksi. Yhteenvetoon referoitiin ranskalaisin viivoin haastateltavan mielipiteet eli väittämät strategiaan liittyvistä asioista. Väittämiä oli Simon ja Kalajoen haastatteluiden yhteenvedoissa keskimäärin 30 haastateltavaa kohti ja Merenkurkun alueen osalta 20. Haastatteluista pyrittiin löytämään kaikki pyyntistrategioihin käytännössä vaikuttavat tekijät. Strategisia kilpailutekijöitä kalastuksessa ovat kalastajien keskinäinen kilpailu, resurssin eli kalavarojen saatavuus, saaliin markkinointi, alalletulon esteet sekä korvaavat tuotteet. Yhteenvetoon pyrittiin keräämään ennenkaikkea vastaajan mielipiteitä ja välttämään kysyjän joskus johdattamia vastauksia. Lyhennelmistä koottiin strategiaan liittyviä kokonaisuuksia ryhmittelemällä eri haastatteluista samaa aihetta koskevat väittämät. Aineistosta nousi strategioihin liittyvinä aiheryhminä kalastajan ammatti, kalastuksessa tapahtuneet muutokset, rannikon olosuhteet, saaliskalat ja pyydykset, kalastuksen uhat ja kalastuksen mahdollisuudet. Kalastajien väitteitä toimialasta ja kilpailutekijöistä käytettiin strategiavaihtoehtojen analysointiin.

Simon alueen haastattelut tehtiin Tornion ja Haukiputaan välisellä rannikolla. Kalajoen alueen haastattelut tehtiin Oulunsalon ja Kokkolan välisellä rannikkoalueella ja Vaasan alueen haastattelut Luodon ja Kaskisten välisellä rannikolla. Rannikkoalueet ovat erilaisia ja siksi myös kalastuksessa on eroja.

Perämeren pohjukan kalastukseen vaikuttavat jokisuut. Kalajoen alueen rannikko on verraten avointa ja tuulilta suojatonta. Vaasan kummankin puolen on saaristoista ja suojaisempaa kuin pohjoisessa. Simon alueen haastattelut teki tutkimusmestari Tuula Malinen, Kalajoen alueen haastattelut teki tutkija Alpo Huhmarniemi ja Vaasan alueen haastattelut teki tutkimusmestari Marko Kangas.

2.2 Saalistilastot täydentävät kuvaa toimialasta

Kalastajien mielipiteistä syntynyttä kuvaa kalastuksesta täydennettiin tulostamalla Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen saalistilastoja vuosilta 1980 - 1994 alueittain, kalalajeittain ja pyyntitavoittain. Saaliit jaettiin alueittain ilmoitetun pyyntiruudun, ei välttämättä maihantuontisataman mukaan. 'Tornio - Ii' sisältää pyyntiruudut 1-7, 'Raahe - Kalajoki' ruudut 8-16, 'Pietarsaari - Vaasa' ruudut 17-24 ja 'Närpiö - Kaskinen' ruudut 25-32 (kuva 1). Kaikki pyydystyypit ovat mukana tilastoissa. Jos pyydys ei ollut tiedossa, saalis jätettiin pois tarkastelusta. Saalisalueet eroavat jonkun verran haastattelualueista, Simo, Kalajoki ja Vaasa, mutta noudattavat ehkä paremmin rannikon luontaisia eroja. Tarkasteluun sisältyy lajeja, kuten turska ja pyydyksiä kuten ajoverkko ja troolit, jotka eivät liity rannikkokalastukseen. Ne tulivat kuitenkin haastatteluissa esiin useissa yhteyksissä vaihtoehtoina rannikkokalastukselle, kalastajan aikaisempana saaliina tai pyyntimuotona.

Kuva 1. Saalistilastojen jako alueisiin pyyntiruutujen mukaan.

3. Kalastajan ammatti

3.1 Perinteen merkitys vahva

Kalastus ja merellä kulkeminen ovat koko haastatteluaineiston perusteella luontainen osa rannikolla asuvien kulttuuria. Merenkulkuun ja kalastukseen liittyy sekä töitä että harrastuksia, joita on vaikea erottaa toisistaan. Rannikon yhteisöissä opitaan nuoresta saakka meren mahdollisuudet ja uhat.

Kalastukseen liittyy monia myönteisiä piirteitä. Sitä pidetään vapaana ja itsenäisenä työnä, johon tunnetaan aitoa kiinnostusta lapsuudesta asti. Ammatin vapaus on erittäin tärkeä kannustin. Sekä ammattiin tulemisen vapautta että työn itsenäisyyttä korostetaan. Kalastajien asenne työtänsä kohtaan on yleensä myönteinen. Edes työn kovuutta, rasittavuutta tai vaarallisuutta ei juuri valiteta. Ehdottomasti pahimpana haittapuolena pidetään ammatin taloudellista epävarmuutta.

'Fritt arbete no, men he ju, he ju no förstås hård arbete he ...'

Kalastajan ammatti on usein itsestään selvä eikä muita vaihtoehtoja ole edes ajateltu. Kalastus ammattina tai harrastuksena periytyy helposti. Lähes jokaisen kalastajan perheessä tai suvussa on tai on ollut kalastajia. Koko kylä on saattanut saada pääasiallisen toimeentulonsa kalastuksesta.

'Tämä meni niinkö perintönä siinä ja en minä tiedä, mä vain sain semmosen, semmosen kuumeen ihteeseni heti nuorena.'

'De va väl lång konsekvens därför, att morfar var fiskare i världen, o sen ja blivi intressera o på de hä veise. O börja på, då smak me fiskabbor o sik, va yngre. O då i tretti års ålder, så börja vi berö på me lite större bragda, sikfällor o laxfällor. Så de kanske släkt här, kan man säg.'

3.2 Kalastusta muiden töiden puuttuessa

Moni on taas vaihtoehtojen puutteesta ryhtynyt kalastajaksi. Muuta työtä ei ole ollut tarjolla ja moni taas ilmoittaa jatkavansa, koska ei usko saavansa muutakaan työtä. Kalastusta on pakko jatkaa, koska kalastusvälineitä ei saa kannattavasti myytyä.

'Eei sitä muuta työtä oo...eikä ossaa tehäkkään.'

'Siinä on niin paljon pääomaa kiinni että varusteisa ja vehkeis että tuota kyllä se on. Ei niistä erilleenkä pääsekkää. Ainakaa niist ei hintaa saa. Kyllä se on kalastettava jollakin konstilla.'

Työtilaisuudet ovat vähentyneet ja siksi kalastus on monelle yhä tärkeämpi toimeentulon lähde. Kalastuksen kausiluonteisuus pakottaa kuitenkin hakemaan ansioita myös muista töistä. Muut saatavilla olevat työt ovat nekin yksinään riittämättömiä pääammatiksi. Kalastuksen ohella muina töinä tai harrastuksina

harjoitetaan maanviljelyä, metsätöitä, rakennus- ja maalaustöitä, veneen ja pyydysten rakennusta sekä aikaisemmin turkistarhatyötä. Joillakin oli vakituinen työpaikka ja joku oli ollut työssä tehtaassa tai eläkkeellä.

'No, hä börja på hä vise, att håll på me måla, o så hä de int räck till hela åre här då, som va arbetslös, o så måste man sånt kompensera me no. Så blev o böri me med de in fiske ja, o så är de som blivi, att åk på hela tiden då.'

Turkistarhaus antoi aikanaan toimeentulon monelle kalastajalle ja tarhaajat kannustivat kalastukseen lisää yrittäjiä. Tarhauselinkeinon rajussa matalasuhteissa myös kalastajilta loppuivat tulot ja alalle jäi liikaa yrittäjiä. Sen lisäksi kalastajiksi tuli työttömiksi jääneitä turkistyöläisiä. Kalastaminen on toiminut puskuriammattina.

'De ä pälsnäringen, som in kan bygg några år sen, så uppmuntras dom ti slå om ti fiske, o den måst säga, förstå ja inte, de va ju mycke illa, för då komm ju ... trivsituation, som nu va mitt Så hamna precis in ti samma karusell, de int komm fö inkomst, de va bara utnyttja. O de belasta ju fiske här i våra trakte ganska hårt.'

Kalastajayhteisö ei torju uutta tulijaa, varsinkaan paikkakuntalaista. Uusien kalastajien tulemistä alalle pidetään pääsääntöisesti tervetulleena eikä alalle tuloa juuri vastusteta. Uusien kalastajien arvellaan kuitenkin tulevan lähisuudelta ja parhaat edellytykset on vanhempiensa mukana kalastaneilla. Kalastuksen aloittamiseen ei tarvita suuria investointeja, veneet ja veneiden rakentaminen liittyvät kiinteästi rannikolla asumiseen. Kalastusomaisuutta kulkee myös suvussa.

'Hä ju fritt upp fö var o en. Alltså vill man försök, så ä de bara. Hä va ti stig till o försöka, o klara inte av de, så måste man dra sig tillbaka o böri tänka på nå annat. Hä ä min inställning ti fiske, för i dagens läge ä ju kanske svårt ti bli yrkesfiskare. Kanske va de bättre före, tjugo-tretti år sen.'

3.3 Sesonkikalastusta ei aina katsota hyvällä

Lyhyeen sesonkiin keskittyvät kalastajat eivät ole pääammatikalastajien mielestä tervetulleita eivätkä yleensä muualta tulonsa saavat kalastajat. 'Vapaa-ajankalastajilla' on usein paremmat pyyntivälineet kuin ammattilaisilla. Heillä on myös varaa ja halua sijoittaa harrastukseensa. Myyntitoimintaa harjoittavien sivuammatti- ja sesonkikalastajien katsotaan osaltaan aiheuttavan hintojen putoamista. Kalastusharrastuksen, sivutoimisen kalastuksen tai ammatikalastuksenkin raja on kuin mereen piirretty viiva. Kalastusharrastus on monille elämäntapa.

'No hä ä, int riktigt fiskar, som ä anställd har få lön, har rå o möjlighet bådi ti skaff en båt o bragde, precis lika myti, kanske mer än yrkesfiskare. För han behöver inte leva på de. Så han får, allt va får, lös me hä fiskas. Investerarna ä bra, ny bragde.'

'Se on vähä niinko harrastusmuotone homma tuo kalastus, että ei siitä amatiks siitä ei oikei ...eikä se oo koskaa ollukkaa, että..yleensä o sivuhommana ollu ja harrastushommana.'

4. Kalastus ja saaliit

4.1 Tilastot kertovat muutoksista

Rannikkokalastuksen kulmakivinä kaikilla alueilla ovat siika ja lohi (kuva 2). Lohen tärkein pyyntimuoto on rysäkalastus. Mitä etelämmäs mennään, sitä suurempi osuus lohisaaalista tulee ajoverkolla, Kaskisissa jopa puolet. Verkoilla saadaan häviävän vähän lohta rysäsaaliisiin verrattuna. Siikaa sensijaan kalastetaan pääasiassa verkoilla. Rysäsaaliin osuus siasta on noin viidennes, Pietarsaassa ja Perämeren pohjukassa kuitenkin lähes puolet ja Vaasassakin kolmannes. Vain Kaskisissa merkittävä osuus siikasaaliista tulee ajoverkoilla.

Tornion ja Iin alueella siikasaaliin määrä on ollut verraten vakio vuosina 1980 - 1994. Lohen merkitys on kasvanut 1990-luvun alkupuolella. Muikkusaaliissa esiintyy vaihtelua ja suunta on laskeva (kuva 2).

Vuosittaiset muikkusaaliit vaihtelevat melkoisesti Raahessa ja Kalajoella, mutta kalamäärät ovat kuitenkin pieniä. Samalla lailla vaihtelevat myös Kalajoen rannikkokalastuspyydyksillä kalastetut silakkasaaliit. 1980-luvun alkupuolella silakan rannikkosaaliin määrä on ollut selvästi korkeampi kuin myöhemmin. Rannikkokalastus on erittäin riippuvainen siasta (taulukko 1). Muita lajeja, taimenta, haukea, ahventa ja madetta saadaan Kalajoella hyvin vähän, vain 4-5 % siikasaaliin määrästä. Lohta on vuosina 1980 - 1994 kalastettu Raahessa ja Kalajoella vain 5-6% siikasaaliin määrästä. Raahen ja Kalajoen alueella kalastus on lähes täysin riippuvaista siasta. Muikku ja lohi parantavat tilannetta toisinaan.

Taulukko 1. Taimenen, hauen, ahvenen ja mateen osuus prosentteina eri alueiden siikasaaliista.

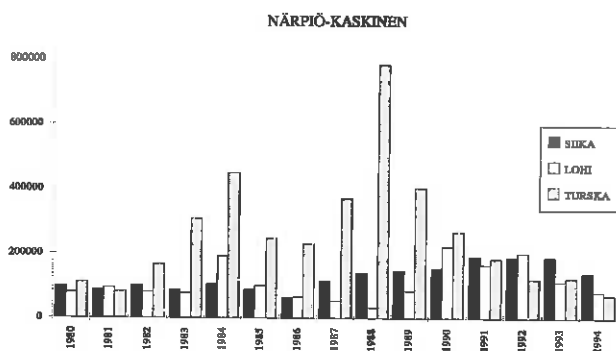
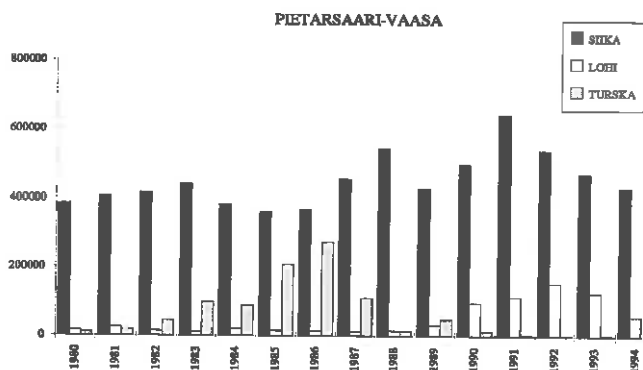
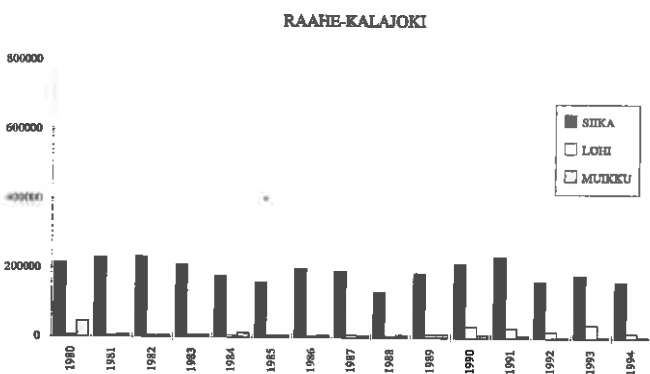
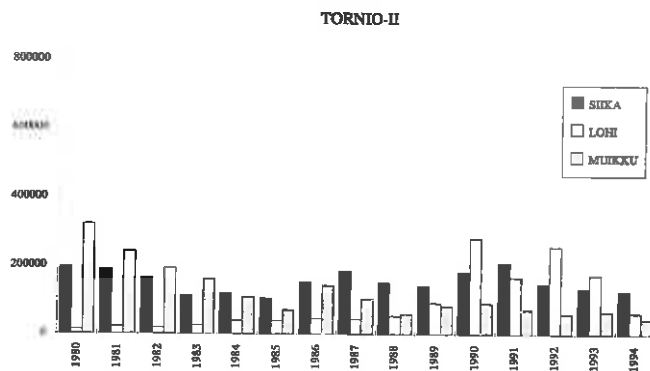
	1980-94	1993
Tornio	31	28
Ii	16	20
Raahе	19	20
Kalajoki	4	5
Pietarsaari	18	24
Vaasa	19	18
Närpiö	29	37
Kaskinen	47	38

Pietarsaaren ja Vaasan alueella siikasaaliit ovat selvästi suuremmat kuin muilla alueilla (kuva 2). Siikasaaliiden vaihtelut ovat melko suuria. Turskaa on saatu 1980-luvun puolivälissä ja lohisaaliit ovat kasvaneet 1990-luvun alussa.

Närpiön ja Kaskisten alueella avomerikalastus on yleisempää kuin pohjoisempana. Turskaa on saatu vielä 1990-luvun vaihteessa ja lohesta ja siiastakin osa tulee ajoverkolla. Lohisaaliissa näkyy 1990-luvun alun nousun lisäksi muita vuosia suurempi saalis vuonna 1984 (kuva 2).

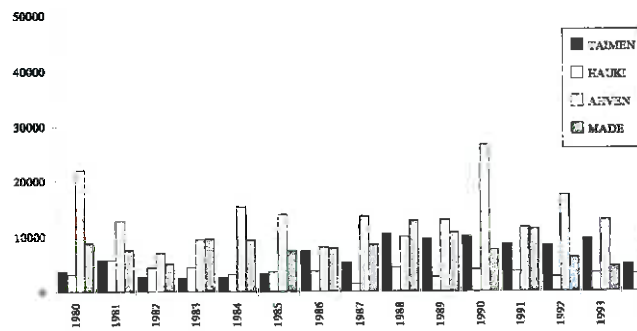
Suurimmat siikasaaliit on 1980-luvun lopussa ja 1990-luvun alussa saatu Vaasassa ja Pietarsaareissa (kuva 4). Näiden alueiden saaliit ovat pienentyneet 1990-luvun alun huippusaaliista. Kehitys on ollut huomattavasti tasaisempaa esimerkiksi Kalajoella ja Kaskisissa. Näillä alueilla saaliit ovat olleet pienemmät, eikä varsinaista suurta romahdusta ole näkynyt, vaikka suunta on kaikilla alueilla laskeva. Lohen osalta tilanne näyttää siikaakin synkemmältä (kuva 5). Perämeren pohjukassa ja Kaskisissa on saatu suurimmat saaliit. Kaikilla alueilla lohisaaliit ovat pienentyneet jo useamman vuoden ajan, ainoastaan Tornion ja Iin alueen lohisaaliit ovat kasvussa..

Tornion ja Iin alueella ahvenella on melko vakaa asema, mutta hauen merkitys on olematon (kuva 3). Raahen ja Kalajoen alueella muita lajeja kalastetaan niukasti. Pietarsaaren ja Vaasan sekä 1980-luvun lopulta myös Närpiön ja Kaskisten alueen kalastus on monipuolisempaa kuin pohjoisessa. Muita lajeja, taimenta, haukea, ahventa ja madetta kalastetaan Pietarsaaren ja Vaasan alueella noin 20 % siikasaaliin määrästä. Lohta on saatu vuosina 1980 - 1994 noin 4 - 6 % siikasaaliin määrästä, samoin kuin Raahessa ja Kalajoella. Silakan rysäsaalis on ollut Vaasassa 40 % alueen koko silakkasaaliista ja Kalajoella vain 5 %. Muikun merkitys Pietarsaaresta etelään on olematon eikä taimenkaan tahdo menestyä. Närpiön ja Kaskisten alueella on kuitenkin saatu kohtalaisia taimensaaliita 1990-luvun vaihteessa. Hauella, ahvenella ja mateella on verraten vakaa asema saaliskalana Pietarsaaren ja Vaasan alueella. Perämerellä ja Kaskisissa lohen merkitys on suurempi kuin siian. Närpiössä ja Kaskisissa muiden lajien määrä siikaan verrattuna on suurehko, koska siikaa kalastetaan alueella vähemmän.

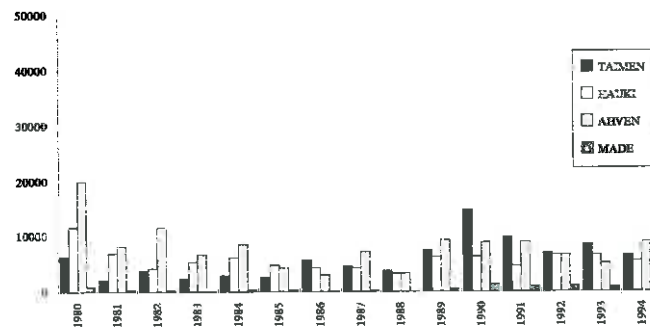

Kuva 2. Siika- ja lohisaaliit (kg) eri osa-alueilla, lisäksi muikkusaaliit (kg) Perämeren pohjoisosassa ja turskasaaliit (kg) Selkämerellä.

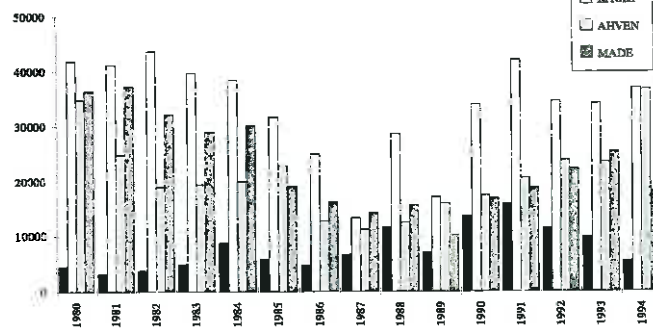
TORNIO-II

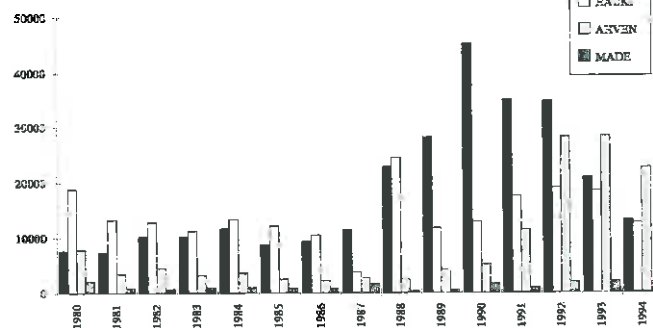
RAAHE-KALAJOKI

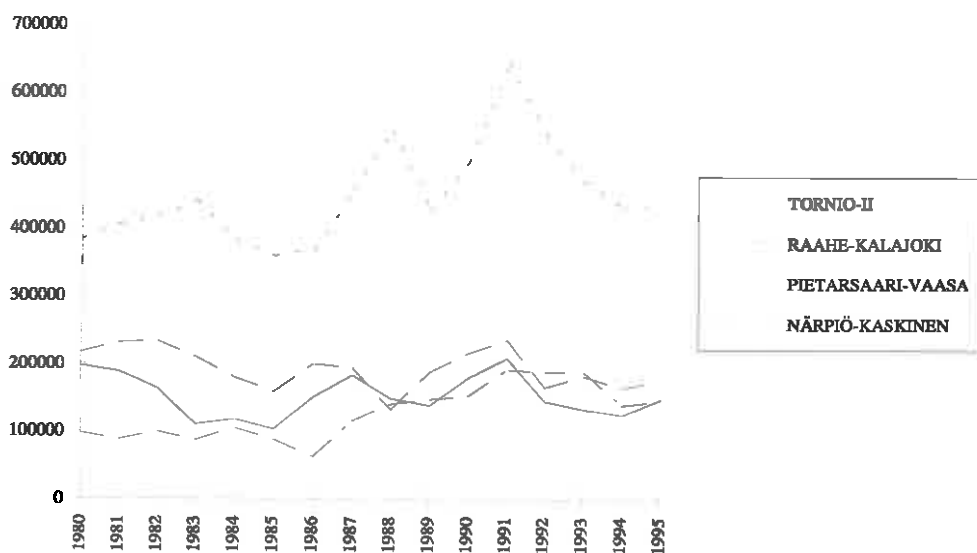
PIETARSAARI-VAASA

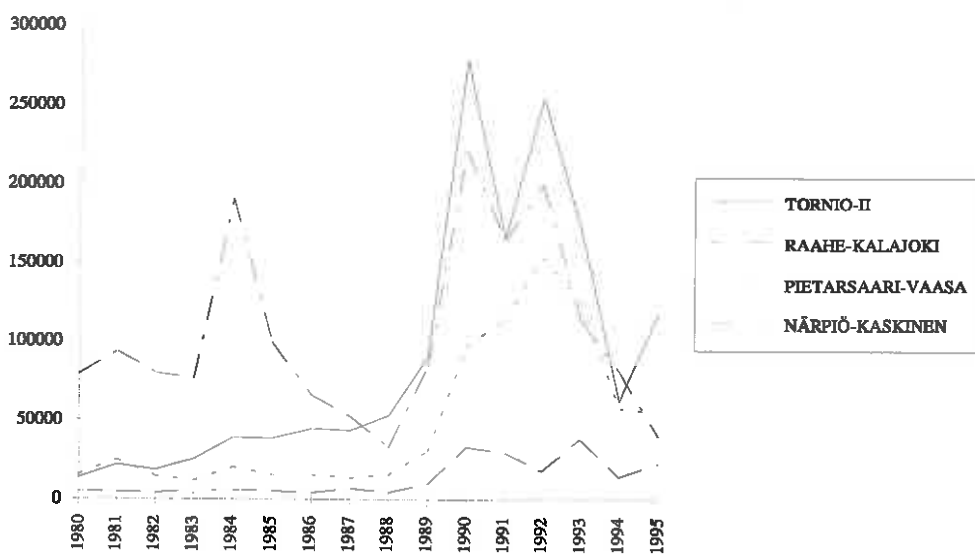
NÄRPÖ-KASKINEN

Kuva 3. Taimenen, ahvenen, hauen ja mateen saaliit (kg) eri osa-alueilla.

Kuva 4. Silkasaalis (kg) alueittain vuosina 1980-95.

Kuva 5. Lohisaalis (kg) alueittain vuosina 1980-95.

4.2 Saaliskalat ja pyydykset

Kalakantojen vahvuus vaikuttaa kalastukseen. Jos esimerkiksi turskaa on paljon, silloin kalastetaan ulompana. Toisaalta tärkeä kalastusta ohjaava tekijä kalakantojen koon ohella on kalan kysyntä. Kuoretta ei kalasteta, koska sillä ei ole menekkiä. Myös kilpailu ohjaa kalastusta. Seisovien silakkapyydysten käyttö ei enää ole kannattavaa, koska troolikalastajat ovat vieneet supistuneet markkinat. Muikkua eli maivaa pyydetessä istutuskalat ja siianpoikaset ovat vaarassa. Istutukset ovat vaikuttaneet erityisesti lohen kalastukseen. Lohen saanti ehti lähes loppua ennenkuin saaliit paranivat istutusten ansiosta 1980-luvulla ja 1990-luvun alussa. Säätely on lisännyt lohen rannikkokalastuksen epävarmuutta ja asenteet lohenkalastukseen ovat muuttuneet. Ennen lohen hinta oli korkea ja sitä kannatti pyytää, vaikkei sitä aina saanutkaan. Nyt kun hinta on laskenut ja saaliit heikot, pyynti ei enää houkuttele. Rannikkokalastuksen painopiste Perämeren eteläosassa on selvästi siiankalastuksessa, Perämeren pohjukassa taas lohenkalastuksessa. Taimenistutukset antavat satunnaista lisää saaliisiin. Istutusten tuloksellisuudesta on myös aika suuria epäilyjä. Taimen kiinnostaa istutuskalana, koska se olisi lohta paikallisempi. Madetta on istutettu, mutta saaliit ovat jääneet odotettua pienemmiksi pyyntiponnistuksista huolimatta.

'Ja maetta me oomma istuttanu, ei ne saannu, yhen matehen ne sai. Oomma sitä istuttanu kanss tänne rannikolle, ku se tuntu, että katoaa mae, ja nii mihin seki on hävinny.'

Tornion-, Kemi- Simo- ja Iijokien alueella jokisuut ovat tärkeä kalastusalue, koska istutetut ja luonnonlohset pyrkivät palaamaan istutus- ja syntymäjokiinsä. Lohet kalastetaan erilaisilla rysäpyydyksillä. Rysillä, loukuilla ja pauneteilla kalastetaan myös siikaa, muikkua ja silakkaa. Pyydysten valikoivuus on verraten huono. Haastatteluissa mainittiin lohen, maivan, silakan ja siian lisäksi melko paljon muitakin saaliskohteita, kuten lahna, kuha ja nahkiainen.

Siikaa kalastetaan Kalajoen seudulla sekä verkoilla, loukuilla, vannerysillä että pauneteilla. Pintaverkoilla kalastetaan vaellussiikaa kutuaikana. Pintaverkkojen solmuväli on 45 - 55 mm. Käytännössä kuitenkin 55 mm verkoilla ei enää kannata kalastaa ja 50 mm verkoistakin ollaan luopumassa, koska isokokoiset vaellussiikat ovat vähentyneet. Alle 40 mm verkkoja ei juuri käytetä. Niinsanottuja välikoon verkkoja, 35, 38 ja 40 mm, paheksutaan, koska niiden tiedetään pyytävän nuorta vaellussiikaa. Pohjaverkkoina käytetään silmäkokoja 35, 37, 38, 40 ja 43 mm. Pikkusiikaa eli karisiikaa kalastetaan tiheämmillä, 27, 28, 30 ja 35 mm verkoilla. Niissäkin suuntaus on tiheämpiin silmäkokoihin.

'Ku se pyyjetähän pienenä pois, että tämmönen käsitys mulla on kyllä näistä. Nii, no se on luonnollisesti verkkopyynti, joka on tuommonen, joka on alle viienkymmen millin jonkun verran, että se pitäis tuo verkkopyynti kieltää. Sais olla hiukan alle viienkymmenen ja tuommonnen kolomenkymmenviiden millin väli. Se välikokoverkko pois. Kyllä minusta se ois tärkeämpää tehdä.'

Siian rysäpyydykset ovat aikaisemmin olleet vannerysiä tai vaajojen avulla viritettyjä paunetteja. Vannerysillä kalastetaan siikaa edelleenkin. Siikaa tulee rysäpyydyksiin kovalla tuulella paremmin kuin tyynellä säällä. Loukkupyydyksissä ei ole rakennetta jäykistäviä vanteita. Virtaukset painavat nieluja kiinni. Muun muassa sen vuoksi pyydyksiä on suurennettu ja samalla niistä on tullut aikaisempaa valoisampia ja avarampia. Sen on todettu parantaneen siikasaaliita.

'Että kyllä me oomme saanu hyvin tänävuonna saatiin siikaa ja ja viime vuonna. Me muutettiin iso isompi rysiille että ja vähä vähä eri systeemille kyllä me oomme saanu laajemmat rysät. Lohiaan meni sillon ... se meni mihin vain. Että siinä me ostettiin käytettyjä rysiä sillon osa ja tehtiin pienempiä ... Että siika vaatii vähä isompia, valosampaa piiritystä.'

Avarat siikaloukut kalastavat myös lohta. Lohen tulo loukkuun riippuu myös pyydyksen asettelusta. Lohi saattaa jäädä kiinni loukun etuosiin, kun taas siika menee perään saakka.

Noin kilon painoista, valkolihaista lohta tulee 45 - 50 mm verkoilla. Taimen kuolee nopeasti verkkoihin, mutta elää loukussa tai rysässä kauemmin. Taimenta ja madetta saadaan istutuksista huolimatta huonosti. Taimen tarttuu pyydyksiin liian pienikokoisena. Muutama vuosi sitten Kalajoen alueella tuli runsaasti muikkua. Sitä pyydettiin 15 mm verkoilla. Muikkurysän 13 mm perä pyytää myös siianpoikasia. Silakkaa pyydetään jonkun verran vannerysillä ja pauneteilla. Rehukalaksi kalastetaan lisäksi kiiskeä ja kuoretta. Joku harrastaa myös nahkiaisen pyyntiä.

Lohi ja siika ovat Vaasan seudulla sekä rinnakkaisia että toisiaan korvaavia pyyntikohteita. Muita korvaavia pyyntilajeja ei haastatteluissa paljon esiinny. Silakan pyyntiin vaikuttaa kysyntä. Turskan häviämistä harmitellaan vieläkin. Made on yksi talvikalastuksen vaihtoehto. Myös taimenta kalastetaan. Istutuksia pidetään hyvänä menetelmänä saaliiden ja kannattavuuden parantamiseksi.

'Rajotuksen aikana nii, sillo se o ollu enempi siian pyyntiä, pyytää mitä on saatu, että ko ei lohta oo saannu pyytää.'

'Vi märkte i sista åren som lakan sku va på väg tillbak, bara ökade lakan på varjet år, så hä ju ganska liten omställning ti åtminstone som vintertid ti börja fisk lak i ställe fö sik.'

'Man ä ju tvungen ti försök på slå hårdare på ett annat fiske, så ti vet, att de finns, finns de hä ti nånting ti hopp, men de ä bara siken i så fall'

4.3 Kalastuksessa tapahtuneet muutokset

Tornion ja Iin alueella kalastajien mielestä lohen nousu kestää entistä lyhyemmän ajan ja ajankohta on aikaisemmin. Rannikoilla ja jokisuiissa pyydysten määrä ei niinkään ole lisääntynyt, mutta pyydykset ovat tulleet huomattavasti tehokkaammiksi.

'Va oha ne muuttunee nuo pyyvykset, että rysähomma on niinkö, suoranaine rysähomma on vähentyny ja sitte se on liitetty siihen nii sanottuun loukkukantaa.'

'Ammattihan on sama ja tämä meidän pyyntimuoto on niin sama, että siinä ei ole oikiastaan tullu muutoksia minkäänlaista ja pyyntipaikat, että siinä ei ole sillai, mutta sitte tämä kaikki muut.'

Kulutustottumukset ovat muuttuneet. Aikaisemmin, kylmäkoneiden puuttuessa suolattiin paljon lohta. Suolattua lohta myytiin pitkin talvea. Nykyään ei suolakalalle enää ole samalla tavoin kysyntää kuin aikaisemmin.

Raahen ja Kalajoen alueella kalastus on muuttunut valikoivammaksi kalakantojen muutosten takia. Nykyään kalastetaan aikaisempaa harvempia lajeja. Myös pyydykset ovat aikaisempaa valikoivampia ja pyynti kohdistetaan selvemmin tiettyyn lajiin.

Rannikkokalastus on levittäytynyt joesta, jokisuulta ja rannikon lähituntumasta ulommas merelle.

'Då som första tiden me farsgubben så va ju strömmingsfiske o sik, löjfsike o som kallar fö kutu. No föstås me siknät, o mycke ska ju gädda o lage, de va riktig hela registren o den tiden.'

'Verkkomäärät on lisääntynyt ko nostokoneet on tullu ja.... tekniikka on muutenki menny eteenpäin, kaikki kaikuluotaimet on kehittynyt ja mutta saalismäärät on vain niinkö, mitä mää nyt oon tuossa seurannu noitten muittenki pyyntiä ni, saalismäärät on pysyny samana ja kalusto on kehittynyt valtavasti.'

Pietarsaaren ja Vaasan seudulla loukkukalastus on yleistynyt, kun vanhoista luokkirysistä on siirrytty avonaisiin siika- ja lohiloukkuihin. Vaihto pyyntimuodosta toiseen on tapahtunut joko rehukalan kysynnän muuttuessa, kalastuksen volyymin kasvaessa tai kalakantojen muutosten takia.

'Ja va ju ..., men köps en gammal trålbåt, o så ja börja trålströmming o me flytnäte, köpe mycke flytnäte, o vari mesta öpp, o sen kommer fällona ti bild.'

'O vi tråla i fem år, alltings de här fodeprisi sjunkt, sånt de va, sümsta lönsamhet. Hä fo ju, om int, att våra säg me de här reva o minknärlings ..., då sålde vi borta här i trålana. Så som vi så om ti, vi ha fisk me fällona, lax o siika.'

Koko rannikolla toimeentulon hankkiminen kalastuksesta on aikaisemmin ollut yksinkertaisempaa. Kalastus on nyt entistä säädellympää. Kalan määrä on vähentynyt ja reaalihintaa laskenut. Kun turska hävisi, kalastuspaine siikaa kohtaan kasvoi ja saaliskalat ovat nyt entistä pienikokoisempia. Vaikka pyynti on lisääntynyt ja tehostunut, ei saalis ole kasvanut samassa suhteessa. Ennen oli vähemmän verkkoja ja enemmän kalaa meressä.

'Ida ä bara mycke arbete o få lite fisk. O mycke, mycke förbjuder o förordninga o, fast man no få fisk, ha mycke brangde, så tycke ja bara, hä bara arbete o åtkomme just.'

'Jaa, no har de förändras, no alltså. I dagens läge ska man ha två ti tre gånger mera fisk för, att komm upp i nästan samma summa. Förut så va ju mindre nät o mera fisk så, de bli no, om ja fortsätta på de hä vise, så blir de ju kanske svår nou i framtiden.'

Koko rannikolla väheneviä saaliita on siis kompensoitu kasvattamalla pyyntiponnistusta. Pyydysmääriä on lisätty ja kalastus ulotetaan aikaisempaa huomattavasti kauemmas. Pyydykset ja veneet ovat muuttuneet tehokkaammiksi ja kommunikaatiovälineet ovat parantuneet. Paremmat kulkuvälineet, veneet, varusteet, perämoottorit ja moottorikelkat, antavat mahdollisuuden liikkua aikaisempaa kauemmas ja useammille pyyntipaikoille. Kalan rantauttamisjärjestelmä, kalasatamat, muoviset kalalaatikot ja jättäminen, ovat olleet suuria parannuksia. Kun verkkojen syvyyttä on kasvatettu, niiden puhdistaminen on alkanut olla ongelmallista.

'Hä klart, att de fordras juu, störe, stör grejor ger åt mej grejor fö ti få. Ja fiska fu längre ut, o ja säg, dom tycke have, dom ska längre ut än vad dom had som först, då börja fiska, fick du fiska mytsi närmare no du.'

5. Kalastuksen ongelmat ja uhat

5.1 Kalakantojen heikentyminen

Simon seudun haastatteluissa pidetään ajoverkkokalastusta suurimpana syynä lohien vähenemiselle ja uhanalaisuudelle. Avomerikalastuksen haitallisuudesta vallitsee selvä yksimielisyys. Lohisaaliissa esiintyy paljon pyynnin jälkiä. Verkoista karanneissa ja uudelleen pyydytyissä lohissa on painaumuksia ja suomuvaurioita.

'Nyt ne pystyy hallittomampaan niin laajalti noilla ajoverkoilla, että eihän rannikkokalastuksella oo koskaan saatu merta tyhjäksi, minu aikana ainakaan.'

Myös Merenkurkun loukku- ja verkkokalastuksen voimallisuutta paheksutaan. Muutamat kalastajat arvostelevat jokien valjastusta ja joidenkin mielestä liian tehokas kalastus jokisuulla ja joessa estää kaloja kutemasta. Istukkaita tuhotaan väärillä pyydyksillä ja pyyntimenetelmillä. Lisäksi hylkeet vaikeuttavat kalastusta ja vesien likaantuminen tuhoaa kalakantoja.

Kalakantojen heikkenemisen syistä on Kalajoen seudulla liikkeellä lähinnä kolmenlaisia mielipiteitä. Merenkurkun voimallista kalastusta pidetään Kalajoen seudulla yleisesti syypäänä vaellussiian katoamiseen. Myös avomerikalastusta Itämerellä ja Selkämerellä arvostellaan. Tornionjoen ja Iijoen jokisuu- ja jokikalastus nähdään yhtenä syynä kalakantojen heikentymiseen. Toiseksi syyksi kantojen heikentyneeseen tilaan epäillään rannikon vesien saastumista varsinkin suurten kaupunkien kohdalta, mutta myös maanviljely, ojitukset ja ruoppaukset saavat osansa. Kutupaikkojen epäillään tuhoutuneen. Kolmantena ongelmana koetaan Perämeren muikkutroolarien kalastaminen liian lähellä rannikkoa. Troolit vievät samalla siian poikaset. Siian alamitan poistaminen oli kalastajien mielestä virhe. Alamitta olisi tarpeen troolien sivusaalistulkinnankin vuoksi.

'Sehän poistu siialtakin alamitta, että .. kyllä se on minusta niinkö väärään suuntaan ollu menosa, että .. minusta se ois pitänyt pittää, mieluummin nostaa.'

Vaasan seudulla kaikki eivät pidä kalakantojen pientymistä uhkana. Monen mielestä meressä kyllä riittää kalaa. Kantojen vaihtelu saattaa olla luonnollista. Suuri osa kalastajista kuitenkin arvioi siian vähentyneen huolestuttavasti. Syyksi arvellaan voimallista kalastusta ja varsinkin kalastusta kutuvaelluksen aikana. Villin lohen rauhoitusta pidetään pääosin aiheellisena, keinoista ollaan monta mieltä. Siian katsotaan niinikään tarvitsevan rauhoitusta kutuaikana.

'Som ha visa sig nu, så vari mindre dår, just då de här me sto sik nu ha vari, vari minder o.'

5.2 Hintataso ja kilpailu

Vaasan seudulla rannikkokalastuksen tärkeimmät pyyntilajit ovat lohi ja siika. Siian hinnan alhaisuudesta vallitsee yksimielisyys. Lohen hinta on laskenut. Ennen lohi oli yliarvostettua, mutta nykyään sekin on hintaansa arvokkaampaa. Pelkkä hintataso ei ole ainoa ongelma. Kalan negatiivinen hintajousto syö kannattavuutta. Jos kalaa tulee tai vaikkapa vain uskotaan tulevan paljon, hinta laskee nopeasti. Jos kalaa tulee vähän, kalastajalle maksettavan alhaisen hinnan syyksi ilmoitetaan kysynnän puute. Markkinointia ei muuten pidetä ongelmana.

'Kommer de lite mera sik in ti Vasa, ska vi säg mitt i en vecka, så där, om du nu få ett antal tusentals kilo extra, som du nu kanske räkna me just antal, så ha de djävla svårt ti få fö dom såld. Utan priset dumpas genast. Trots, att de finns ett helt land ti sälja ut dom i. Utan de bli försök rymppa ti de kanalena, som bli inkört o få inte dom dit, så då ä int tvungen sin dumppris fö ti slit då. O vilket betyder, att vi få ett mycke lägre prisen, va vi annars sku ha fått.' (bergöläinen loukkukalastaja)

Kalankasvatus aiheuttaa kilpailua. Markkinoille tuleva kirjolohi laskee kalan hintaa. Ammattikalastajien kesken ei pääsääntöisesti ole kilpailua varsinaisessa kalastuksessa, jos ei yhteistyötäkään. Toinen kalastaja otetaan huomioon, mutta kaikki haluavat oman osuutensa ja ensiksi ehtivä saa eniten. Pääammattikalastajien ja muiden kalastajaryhmien välillä on usein kilpailutilanne. Kalavedet käyvät toisin paikoin ahtaiksi. Muualta päätulonsa saavia ja ainoastaan sesongin aikana kalastavia ei katsota suojeasti. Kalan hinnan nopeaa laskua edistää sesonkiaikana markkinoille tuleva satunnaiskalastajien myymä kala. Kaikilla katsotaan olevan oikeus kalastaa omaan tarpeeseen, mutta kalan vapaa myynti kaventaa ammattikalastajan tuloja.

'De sälja ju fisk på marknads, de bli ju överbud me prisdumpning som förut, o ä därför, som man int kan tålerere. O så ha de ju bättre förutsätt, bättre ekonomi, de ha ju inkomst från annat håll. Så ju som bara sporten o ännu, no de ä ju sport o rehabilitering, va de nu kan kalle, de som sportfiskare.'

'Här ä klart, att dom binärings- eller husbehovsfiskare, ska vi säg, komma o sätter ut mycke, mycke laxnäte, o så kan hände sen, att vi kan sätta ut ganska mycke laxnäte, o så få den bästa tiden, så få di ganska bra me lax, o så va de o släng borta i så fall de prise åt ti yrkesfiskare.'

5.3 Kalastuksen sääätely

Kalastuksen sääätely sotii kalastajan koko arvomaailmaa vastaan. Suuri osa ammatin viehätystä on juuri sen vapaus, itsenäisyys ja rajoittamattomuus. Korvaukset lohenkalastuksen aikarajoituksista ovat olleet riittämättömiä. Aikarajoitusvyöhykkeitä pidetään liian laajoina. Rajoitus koskee aina voimakkaammin vyöhykkeen etelärajalla kalastavia. Aikarajoitusvyöhykkeistä kysyttäessä vastauksissa tuli esille alueellinen eriarvoisuus. Kalajoella pidetään epäoikeudenmukaisena sitä, että Lohtajalla on voitu alkaa loukkupynti viikkoa heitä aikaisemmin. Arvellaan, että Perämeren pohjukassa ollaan varmaan tyytyväisiä kalajokisten aikarajoitukseen. Perämerellä taas ollaan sitä mieltä, että Merenkurkussa saa aloittaa kalastuksen liian aikaisin.

Loukkukalastuslupia on karsittu ja tulot ovat pienentyneet. Samalla vielä lohien hinta on laskenut. Luvat puhuttivat etenkin Simon haastattelualueen kalastajia. Mielenpide lupapolitiikasta heijasti paljolti omaa henkilökohtaista lupatilannetta. Sivuammattikalastajien on ollut vaikeata päästä 30 prosentin kalastustuloon.

'O sen då de bli så, att de börja pluta på ryssja-antal sånt så int hända ju, int hända ju me då me 30 procent av inkomsten, så fiske, som de skulle va. Me varje ryssja de plocka bort så förstås så, o minska fiskainkomsten, men den påfölj då, att de då 30 procents gränsene klarar int.' (lohenkalastaja Korsnäsista)

Rajoitusten mielekkyyttä arvostellaan, koska ne koskevat vain osaa kalastajista, vesistä ja pyydyksistä. Rajoitus koskee eri pyyntitapoja harjoittavia kalastajia eri tavalla. Simojoen rauhoitusta ja rauhoitusalueen laajuutta arvostellaan. Lohen pyynnin rajoitusta syksyllä ei pidetä viisaana semminkin, jos lohta saa ruveta kalastamaan juuri kun kirjolohta aletaan teurastaa. Lohenkalastuksen rajoitukset vaikuttavat haitallisesti myös siiankalastukseen. Säättely koetaan ristiriitaiseksi, koska istutettua lohta on kuitenkin paljon. Aikarajoitus on selvästi vähentänyt kiinnostusta lohenkalastukseen.

'No tuo oli kaikesta tymeintä tänäkevväänä justinsa, ko vehkeet seisoo rannassa, ettei saa laittaa vetteen. Toiset kantaa tämän mittasta siikaa tonne rantaan, isoja kaloja mennee ohi ja niit ei saa pyytää.'

'Se on siitä pirullinen kala (lohi) ko sitä istutetaan ja sitte sitä saa pyytää, että .. on paljon parempi ko, minä en sen perähän itke vaikkei sitä tuukkaa .. ko ei sitä oo saanu kerta.'

Rannikkokalastajat kokevat säättelyn koskevan erityisesti heitä itseään. Avomerikalastajat saavat enemmän kuin reilun osuutensa lohesta. Rannikon ammattikalastajien toimeentulo ei saisi vaarantua. Ammattikalastajilla voisi olla yksinoikeus ammattimaisiin pyydyksiin. Toisaalta ammattikalastajienkin verkkomääriä ehdotetaan rajoitettaviksi.

Rajoituspäätösten myöhäinen ajankohta saa erityistä kritiikkiä. Tulevan kauden pyyntiä varten rakennetaan pyydykset ja veneet talven aikana. Investointeja ja toimintaa ei pystytäkään suunnittelemaan, koska tieto kunkin pyyntikauden rajoituksista tulee erittäin myöhään. Pyydyksiä ei voi tilata ajoissa ja se vaikuttaa myös pyydysteollisuuden toimintaan. Säättelyn aiheuttama epävarmuus on vaikeuttanut kaikkea työhön liittyvää suunnittelua.

'Vi kan ju inte beställ nånting, vi kan int lag nånting, som eventuellt sku ha vela, då int vet, om vi få sätt i sjö. O int ha redskapsindustri grejo på lager så, nå vi, nå vi äntligen få reda på våren, va vi ska få sätt ut, ringa vi ti redskapsindustrin, nåt har nånting på lager, int att ti våga. Tack var finska fiskerimyndigheter.'

Henkilökohtaisia kalastuskiintiöitä kohtaan tunnetaan tervettä epäluuloa. Optimististen mielipiteiden mukaan kiintiöt olisivat oikea ratkaisu lohien kalastukseen, jos niitä jaettaisiin kaikille ja riittävästi eikä kalastuksen ajankohtaa rajoitettaisi. Vahvasti kuitenkin epäillä, että tasan jakaen kenellekään ei sitten riitä tarpeeksi. Mikäli kiintiöt jaettaisiin aikaisempien saaliiden perusteella, rajoituksista eniten kärsineet jäisivät taas ilman. Siiankalastukseen ei kiintiöinnin arvella sopivan, mutta siihen kaivataan muita säättelytoimia.

5.4 Rannikon olosuhteet

Voimalaitosten rakentaminen jokiin ja kalaväylien rakentaminen voimalaitosten ohi puhuttivat Tornion ja Iin alueen kalastajia. Kalojen kutemismahdollisuuksista ollaan huolestuneita. Pyydysten likaantuminen lisää työtä ja hylkeitä on paikoittain haitaksi saakka. Moni kalastaja mainitsi hylkeiden lisääntyneen Perämerellä. Luonto asettaa paljon rajoituksia Perämeren kalastukselle. Avoveden aikainen kalastuskausi on lyhyempi kuin etelässä ja rannikkokalastuksen pyyntiaika on muutenkin lyhyempi kuin avomerellä. Kauden alkaminen riippuu jäiden lähdöstä. Syksyllä jäät voivat tulla aikaisinkin.

'Täällä on jäät tuonne kesäkuun alkuun, että siinä ei juuri toukokuun puolella monenakaan vuonna niin pääse edes laittamaan.'

Koska rannikko on Raahen ja Kalajoen seudulla avoin eikä saariston suojaa ole, syysmyrskyt saattavat joko hajoittaa jään tai kuljettaa jäitä lauttoina. Avonaisuus tekee rannikon alttiiksi tuulille myös avoveden aikaan. Kalastajalle tulee paljon tuulipäiviä. Tuulen suunta vaikuttaa saaliisiin siten, että kalaa saadaan lounaistuulilla, kun taas pohjois- ja koillistuulet estävät kalan tulon. Tuulet ja virtaukset kuljettavat roskaa mukanaan ja lähellä rantaa pyydykset täyttyvät siitä. Pohjan laatu vaikuttaa apajiin. Kalat viihtyvät paremmin muta- kuin hiekkapohjilla.

Puolustusvoimien ampumaharjoitukset haittaavat sekä Kalajoen että erityisesti Lohtajan seudun keväistä siiankalastusta. Ammunnat karkottavat kalat useiksi viikoiksi. Kalastajat toivovat, että harjoituksissa ei käytettäisi räjähtäviä ammuksia, mikäli harjoitusten ajankohtaa ei voida siirtää.

Luonnon olosuhteiden vaikutusta pyyntiin ja kalastukseen ei Vaasan alueen haastatteluissa paljon painoteta. Koska olosuhteet kuitenkin rajoittavat kalastusta, ei pyynnin muuta rajoittamista pidetä oikeudenmukaisena. Tuulet vaikuttavat erityisesti siikasaaliisiin. Hylkeiden lisääntymistä pidetään nopeasti kasvavana uhkana ja koko kalastuksen loppumista mahdollisena hylkeiden takia. Vaasan alueella, varsinkin sen eteläosassa, hylkeiden muodostama uhka koetaan hyvinkin konkreettisena.

'De blev ju ett problem me laxfiske, så ju blivi sälen förstås, de ä ju ett stort problem, finns så många.'

'Fast man bara hålla till här i kuste, så sei mai, att de fällor ä sonda, stora hål i fällor, o så hängar ju laxhuvuden i maskara o till o med, så ha vi fått nå säl, som ä fastna i bragg.'

Syvänteissä viihtyvän siian verkkokalastuksen kiusana ovat simput. Simppua on ryhdytty torjumaan käyttämällä 60 - 80 cm korkuista, 80 - 90 mm silmäistä 'kivijalkaa' pohjaverkoissa.

Rannikon rehevöityminen ja pyydysten limoittuminen teettävät paljon lisätyötä verkkokalastuksessa. Erityisesti talviaikana haitta on suurempi, koska joudutaan kalastamaan lähempänä rantaa kuin kesällä. Lika näkyy verkoissa nopeasti myös vesien lämmetessä. Eräs kalastaja on pannut merkille, että siian ravintonaan käyttämä kotilokaan ei viihdy kivikoilla levän seassa.

'Ne oli pikku hetkesä, ne oli nii, että eihän niihi mikään kala ottanu, siellä kalaa oli. Että se ois pitänyt mennä iltasin aivan siinä justiin, ku aurinko laskee, nii sillon mennä ja laskia, nii sillon olis ottanu tunnin-kaks, olis pyytänny, ettei yhtään enempä. Ne oli nii pahasti liasa.'

Siiian loukkukalastus onnistuu parhaiten puhtaissa vesissä, koska siika on varovainen kala ja karttaa likaantuneita pyydyksiä. Siikaloukkuja puhdistetaan käsin ravistelemalla kokemisen yhteydessä. Aika-ajoin loukun osia vaihdetaan puhtaisiin ja viedään likaiset maihin puhdistettaviksi.

'Siikaloukuunkaan niin se ei mene, niitä pitäis joka päivä pystyä pesemään, siika on niin paljon arka kala, että se haistaa jos vehkeet on vähääkään likaset niin se ei tule lähellekkää. ... Siika ei likasissa vehkeissä viihdy, että ainoastaan mitä verkoilla, joita jatkuvasti siivotaan, niillä muutaman saa, mutta ei kiinteillä pyydyksillä ole mitään merkitystä siinä.'

'Ne on aivan kauhiassa kunnossa nuo verkot ja rysät. Se on oikeen, että se kasuaa semmosen villan nii niihin lankoihin ku vetää syksyllä myöhäsempään. Ei sitä taho saaja painepesureilla eikä millään puhtaaks. Se on ollu jo useampia vuosia.' (himankalainen siiiankalastaja)

6. Strategiat ja kalastuksen sopeutuminen

6.1 Tarkoituksenmukainen pyyntimuoto

Päätoimisilla kalastajilla on usein loukkuja ja saalista täydennetään verkkokalastuksella. Vannerysistä on jo monin paikoin luovuttu kokonaan.

'Nyt on vain loukut. Ne on testattu loukut ja rysät pantu peräkkäin ja vaihettu paikkoja ja katottu miten ne pyytää, niin siinä on aika iso ero.'

Loukkukalastusta rajoittavat verkkojen hankintaa suuremmat kertainvestoinnit ja tuoton epävarmuus. Loukkupaikkojen määrä on myös rajallisempi. Kalastuspaikkoja on säännöstelty ja niistä joudutaan vielä maksamaan vuokraa. Loukkukalastusta pidetään helpompana kuin verkkokalastusta. Verkot pitää aina nostaa ajallaan ja puhdistustyötä on paljon. Loukun voi kokea silloin, kun sää sallii. Kalat säilyvät loukussa paremmin ja pidempään hengissä kuin verkossa. Kalan laatu on siksi parempi.

'Kyllähä rysäsiikaa sitä arvostetahan niin paljon, että kyllä se on täällä paras kala.'

'Ja se tuntu siltä, että ei sitä haaskioon sitä kallaa saa siellä pyytää, että mielummin tuota loukussa pitää elävänä, jotta sen pystyy käymään kokemassa sitten kun on sää semmonen, että sit on turvallinen mennä.'

'Kun lähetään verkkokalastukseen, niin niitä pitää kyllä heti sitte käyä myös niitä pyydyksiä kokemassa, nostamassa pois, ja puhistamassa, mutta rysäkalastuksesta saattaa kaksi päivääkin olla, ei oo pakko käyä, että se on siinä mielessä, rysäkalastus on semmonen vapaampi.'

Loukkukalastusta vastaankin löytyy väitteitä. Loukkupyynti nimittäin vaatii, että pyydyksellä pitää käydä, kun se kerran on laitettu veteen. Verkoilla voi kalastaa esimerkiksi joka toinen viikko tai vain viikonloppuisin. Loukulla kalastamista pidetään myös vannerysäpyyntiä raskaampana. Myös verkkokalastustekniikassa löytyy pientä säätövaraa, nimittäin pohjaverkoilla kalastettaessa säästyy verkkojatojen välimerkinnöiltä ja ankkurointi on kevyempää.

'Mutta se voi olla että, se mullaki tuo jää niinkö suunnitteluastelle että, kö viikon on tuolla töissä ja sitte on viikon vapaalla, ni ei siinä kyllä rysällä pysty.'

'No, yks oli (loukku), mutta mää senki viime talvena vaan purin ja mää tein .. vyörysän siitä, se oli .. vanahalle miehelle liika raskasta semmonen.'

6.2 Pyyntikohteesta toiseen

Suuri osa rannikkokalastajista on aina kalastanut rannikolla ja rannikkopyydyksillä. Osa eri alueiden haastatelluista kuitenkin kertoi aikaisemmin kulkeneensa silakkaa tai turskaa troolaamassa, joku oli kalastanut ajoverkoilla. Turskan katoaminen ja silakan kysynnän loppuminen pakottivat kalastajat avomereltä rannikolle. Halukkuutta kuitenkin ilmenee lähteä uudelleen avomeripyyntiin, mikäli sopiva tilaisuus tulisi. Sen sijaan rannalla aina kalastaneet eivät ole maatöiden tai perheen takia halukkaita avomerelle. Troolaukseen investoimista pidetään liian sitovana ja liian suurena taloudellisena riskinä. Lohen ajoverkkokalastus ei erään kalastajan mukaan ole Perämerellä mahdollista. Siihen aikaan, kun lohi siellä liikkuu, on öisinkin niin valoisaa, että lohi ei käy ajoverkkoon. Kalastajat siirtyvät pyyntikohteesta toiseen sen mukaan, mitä kalaa on saatavilla.

'Tuo lohi, kun lohi mennee heikoksi lohen saanti, niin jotakin kallaa on pyyettävä. Nii sitä pyydetään sitte siikaa ja haukea näillä pikkuverkoilla.'
(kalastaja Kuivaniemeltä)

Kalajoen alueella on lohen kalastuksesta aikanaan siirrytty silakan kalastukseen, siitä taas takaisin lohestukseen ja viime aikoina lohesta siiankalastukseen. Karisiika on tällä hetkellä varman tuntuinen kalastettava. Lohen kalastuksesta on siirrytty siiankalastukseen, koska lohen tulo rajoittuu niin lyhyeen aikaan ja on yleensäkin epävarmaa. Jos sen lisäksi vielä aikarajoitus estää pyydysten laskun, ei loheen kannata monen kalastajan mielestä enää panostaa. Jos pyydetään verkoilla esimerkiksi vaellussiikaa, pidetään myös pikkusiikaverkot mukana matkassa. Osa Perämeren kalastajista on pyrkinyt lisäämään kalastuksen kannattavuutta kalastamalla Selkämerellä.

'Ei saanu lohta pyytää niin ja sitte tuulet oli esteenä turskanpyyntiin ku se (pyyntialue) on yheksänkymmentä kilometriä rannasta niin pitää olla aina vähintään kaks vuorokautta luvattu hyvää ilmaa ennenkö sinne voi lähtyä, niin sitte pyysin siikaa syksyn.' (kokkolalainen kalastaja)

Vaasan seudulla on monin paikoin keskitytty lohenkalastukseen. Säätelyn vuoksi lohenkalastukselle on yritetty hakea vaihtoehtoja. Kalastusrajoitusten edessä kalastajat ovat kuitenkin olleet voimattomia. Lohenkalastuksen rajoitukset ovat vaikeuttaneet myös siian loukkukalastusta eikä kalastuskohteen muutosta ole koettu kannattavaksi.

'Man ä ju tvungen ti försök på slå hårdare på ett annat fiske, ... , men de ä bara siken i så fall där, ... , så de va no ekonomisk förlust helt enkelt.'
(lohenkalastaja Bergöstä)

6.3 Muita tulolähteitä

Pelkkä verkkokalastus ei monenkaan mielestä anna toimeentulomahdollisuuksia. Ohella pitää olla toinen ammatti tai muita pyyntimuotoja.

'Mä oon tässä todennu just tämä markkinointi on yks ongelma ja sitte on tää, toinen on taas tämä talvikalastus, että sitä ei voi .. pysty tällä elämään .. ja ei pysty kesällä niin paljo saamaan, jotta tuota se pystyy talven elättämään, että se vaatii jostaki muusta toimeentulon.' (raahelainen kalastaja)

'Kyllä mä uskon että se, enempi vain siirtyy siihen sivuammatti asemaan sitte ettei se, kyllä se ainakin näyttää siltä, että tällähetkellä tämä verkko verkkopyyntiki täällä, et nyt ko on pelkästään ammattikalastaja. Niin, niin kyllä se ottaa niin lujalle elää, elää sillä että. En mä usko, että siit (loukkukalastuksesta) ois sen kummemmin paljo kalastukseks.' (kälviäläinen kalastaja)

Muutama Simon alueella haastatelluista kalastajista kertoo tekevänsä kalaistutuksiin liittyviä sivutoita. Myös kalankasvatusta harjoitetaan. Kalastusmatkailua kohtaan tunnetaan selvästi enemmän mielenkiintoa pohjoisessa kuin eteläisemmillä haastattelualueilla. Pari kalastajaa on jo vuosia kuljettanut asiakkaita kalassa yhteistyössä matkailuyrityksen kanssa.

6.4 Saaliin jalostaminen

Muutama kalastaja kertoo haastattelussa aikovansa vähentää verkkopyyntiä, ehkä varovasti lisätä rysä- tai loukkupyntiä ja käyttää säästävän ajan kalan jalostukseen.

'Ja nyt on nähny sitte, että ko verkoilla pyyetty ja rysillä pyyetty että nyt niin kö enempi satsatahan siihen rysä pyyntiin että.' (kalastaja Lohtajalta)

Samansuuntainen strategia, mutta toisista lähtökohdista on niillä, jotka vähenevien saaliiden vuoksi tai tarkoituksellisesti pyyntiä vähentämällä arvelevat ehtivänsä käsitellä paremmin saaliinsa, jolloin siitä voi saada korkeamman hinnan. Joku taas sanoo lopettaneensa pikkusiian kalastuksen perkauspakon voimaantulon jälkeen, koska ei ehdi käsitellä saalista.

'Alussa ne pyysi vaan perattuna ja nyt ne on fileerattuna. Se rahamäärä, siihen piti olla huomattavasti enempi kalaa. Tuhannesta kilosta kalaa saa suurin piirtein neljäsataa kiloo fileitä. Siitä saa sen kymppitonnin. Ennen jos sai, huippuhinta oli neljä markkaa, niin siitä tuhannesta kilosta sai sen neljä tonnia. Että se kyllä on sikäli hyvä, ettei sieltä tarvi välttämättä .. sieltä merestä niin paljo ..'

Kalastuksen tehokkuus ylittää joiltain osin kalakantojen antamat mahdollisuudet ja kalastajat myöntävät yleisesti, että pitäisi pyrkiä kohtuullisempaan kalastukseen. Sesonkina aika ei riitä muuhun kuin kalastukseen ja kotiväki auttaa perkauksessa. Muulloin pyydetystä kalasta voisi saada paremman hinnan jalostamalla. Jos olisi kaikkia koskeva rauhoitus tai rajoitus, voisi kalastaa pienemmällä veneellä ja jalostaa pienemmän saaliin pidemmälle.

'Men fiskar man nu fö mindre skal, eller som vanligt, vanligt pareine, som ä hushållsfisk ti lev, o inte ha så stora båtar, så anser, att dom får fisk så mycke, som man klara sig. Behöva inte reglera.'

Jalostuksesta ollaan muutenkin kiinnostuneita ja muutama kalastaja ilmoittaakin savustavansa kalaa. Kala pitäisi yleensäkin saattaa kuluttajalle täysin käyttövalmiiksi. Jos silakkaa ryhtyy jalostamaan, pitää varmistaa, että sitä saadaan. Simon alueen haastatteluissa mielipiteet jakautuvat. Jotkut ovat sitä mieltä, että kalastaja ei ehdi jalostaa ja että jalostajat ovat muutenkin erikseen. Muutama kuitenkin ilmoittaa savustavansa, purkittavansa tai suolaavansa kalaa myyntiinkin.

6.5 Kustannusten karsinta ja yhteistyö

Alhaisiin kustannuksiin perustuvan strategian mukaan lähellä rannikkoa tai muuten suojaisemmalla kohdalla voidaan kalastaa pienemmällä veneellä ja säästää matkakustannuksia. Perinteinen rannikkokalastus on kustannuksiltaan jo sinänsä huomattavasti taloudellisempaa kuin avomerikalastus. Pienillä kuluilla lähialueella voi päästä samoihin tuloihin kuin suuremmilla investoinneilla kaukaa kalastava. Pikkusiian kalastuksessa ei tule pitkiä kalastusmatkoja. Kaukaisimmat rysät ovat viiden, kuuden kilometrin päässä rannasta.

Yhtymässä kalastaminen tulee edullisemmaksi, koska kaikkien ei tarvitse hankkia venettä. Jonkun kalastajan mielestä tiiviimmästä yhteistyöstä olisi hyötyä. Jos useampi vene kalastaisi samaan yhtymään, ei tarvittaisi keskenäistä kilpailua eikä omia reviierejä.

Kustannusten karsinta koetaan vaikeaksi. Pyydyksillä on kuitenkin käytävä eikä etukäteen voi tietää kattaako saalis edes kuluja. Pyyntimatkoja lyhennetään asumalla kesällä saarella. Veneen energiatalouteen kiinnitetään huomiota, mutta laajentuneen kalastusalueen vuoksi vene pitää kuitenkin olla riittävän nopea ja merikelpoinen. Ammatikseen kalastavan pitää voida kulkea merellä joka säällä. Nykyisessä, epävarmassa tilanteessa uusien pyydysten hankintaa lykätään, samoin veneinvestointeja. Pyydyksiä ja laitteita yritetään ylläpitää mahdollisimman paljon itse.

'Men om man har grejor färdiga så där, då kan man ju hitta, att de blir lite plus, o så gör man maskinreparationer själv, så då skulle de betyda väldigt de.'

Vastakkaisen mielipiteen mukaan kalastuksen tehokkuutta ei voi parantaa kustannuksia säästämällä, koska kalaa tulee sitä enemmän, mitä kauemmas menee.

'Va sku man måst bö bygga på o göra längre fiskeresor på för få mera fisk, så blir de här på de här ställe. De få mera fisk, man måste längre fart ute.'

6.6 Pyyntin tehostaminen

Saaliin määrää kasvattavia tai kantojen pientymistä ja reaalihintojen laskua kompensoivia toimenpiteitä ovat verkkomäärien lisääminen, silmäkoon pienentäminen sekä verkkojen korkeuksien kasvattaminen. Monien mielestä pyyntitehon lisääminen ei ole kestävä ratkaisu. Tie on nopeasti kuljettu, vaikka suuntaus on käytännössä selvästi nähtävissä. Volyymin kasvu merkitsee sekä kalastusalueen laajentumista että kalastukseen käytettävän ajan lisääntymistä. Kalastuskauden pidentämistä lähinnä talvikalastuksella ei kovin moni pidä mahdollisena huonon kannattavuuden vuoksi. Kalastuspaikkojen määrän säännöstelyä on kompensoitu kasvattamalla loukkujen kokoa.

'Ei niillä (isosilmäisillä verkoilla) saa yhtää ainutta kallaa, jonku oikee harva, nii tai kaks voi saada, ku oikee hartaasti just pyytää. ... Pintaverkkoja, pakko pienentää silmäkokoa. Kyllä, mutta ei se mikään ratkasu niin sitte oo, se on päinvastoin se on.' (raahelainen verkkokalastaja)

6.7 Panostaminen sesonkeihin ja niiden ulkopuolelle

Kalastusta tehostetaan silloin, kun kala on lähellä rantaa. Saalishuiput pudottavat kuitenkin nopeasti kalasta saatavaa hintaa ja kausiluonteisuus nakertaa ammatin kannattavuutta. Kalan alhainen hinta vaikuttaa toimeentuloon häiritsevämmin kuin vähenevä saalis. Saalishuippuja pitäisi pystyä tasaamaan. Saalishuippuihin panostamisessa on muitakin varjopuolia. Vaellussiikaa varten hankituissa pintaverkoissa on paljon rahaa kiinni ja kuitenkin kalastuskausi on lyhyt.

'Sillohan se on yritettävä ko se on se kala on likellä main rantoja ja tuota että nämä sesongit että niihin se on panostettava. ... Sillonhan sieltä jotain jonkunlaista tulosta saaki, sitte siinä tahtoo olla se markkinointipuoli, että se on niin ko se hinta putoaa nii alas se, kalaa tulee paremmin silloin.'

'Sen tietää kuitenkin, että se on siinä, se hetki vaan, ko sitä kallaa tullee, että sillo on pakko takua, ko rauta on kuuma.'

'Siinä on semmonen kevätsilakka ja syysilakka ja syysmaiva ja niitä mitä sitte pyyetti.' (verkkokalastaja Kuivaniemeltä)

Kesällä siian tarjonta on pientä. Muutama kalastaja käyttää vähäisen tarjonnan kauteen perustuvaa erikoistumisstrategiaa. Silakan kutuparvia seurailevia siikoja kalastetaan syvemmältä sellaisilla pohjaverkoilla, jotka voi jättää pyyntiin kovempaankin tuuleen. Verkoissa pitää olla kantavat yläpaulat, että virtaukset eivät kaada niitä. Vaikka saalis ei ole suuri, sen laatu ja menekki on hyvä ja siitä saa korkean hinnan.

'No varmaan pyyntiä rajoitettava ja kutupyyntiä nimenomaisesti. Kalaha on sillo laadullisesti kaikkein huonointa ja huono hinta, ni minkä takia sitä pyydetään sillon, ku se o huonoa. Hyvin vähä (kalastaa) kutusiikaa.'

'Kesällä ku paljo on semmosia aikoja, että kukaa ei saa siian siikaa ja jossaihan se on, että jos se on kumminki tuolla ulompana syvemmissä vesissä ...ja jos sen vielä fileeraa niin sillohan se säilyy kalakauppiaallaki ... ku semmosilla verkoilla pyytää pohjasta niin ne saa jääh kovaanki tuuleen.'

6.8 Suoramarkkinoinnilla tai tarjontaa rajoittamalla parempi hinta

Kalan markkinointi ei haastattelujen mukaan ole sinänsä mikään ongelma, vaikka joillekin lajeille, kuten kuorelle ei ole kysyntää ja silakasta on joskus ylitarjontaa. Kalatukut ovat kalastajalle yksinkertainen ja käytännössä hyvin toimiva järjestelmä. Tukut ostavat kaiken maihin tuodun kalan ja useimmiten menekkiä olisi enemmänkin. Kalasta saatavaa hintaa kalastajat pitävät huonona. Myynti suoraan marketteihin nostaa hintaa ja nopeuttaa maksatusta. Haastatelluista kalastajista muutama kertoi myyvänsä savukalaa suoraan rannasta, myyntikojusta tai suoramyyntihallin kautta. Yksi Perämeren lohenkalastaja kertoi suolaavansa lohta, jos sitä tulee runsaasti, ettei hinta pääse putoamaan. Suolatulle lohelle on joulun aikana aina kysyntää, joten siitäkin saa aikanaan rahansa pois.

7. Kalastuksen mahdollisuudet ja tulevaisuus

7.1 Kalastuksen monimuotoisuus

Pelkällä verkkokalastuksella ei uskota kenenkään tulevan toimeen, koska varsinkaan talvella kalastus ei elätä. Sensijaan sivuelinkeinona kalastuksen uskotaan hyvinkin jatkuvan, koska muista tulolähteistä on jatkuvasti pulaa. Toiset näkivät kalastuksen enemmän harrastuksena tulevaisuudessa. Kaikille suodaan mahdollisuus harrastaa ja pyytää kalaa omaan tarpeeseen. Kalan markkinoinnin suhteen ei olla aivan yhtä vapaamielisiä. Pääammattikalastajat eivät kovin suopeasti katso harrastuskalastajien myyntityötä ja hinnoittelua, jos kohta ongelmaa eivät kaikki pidä mainittavana. Kalan hinta nousisi ja kalastuksen kannattavuus paranisi, jos harrastajat eivät sekoittaisi markkinoita ja jos olisi oma järjestö ajamassa asiaa. Merta ei pidetä hyvänä investointikohteena. Toisaalta meri tarjoaa aina tilaisuuden elantoon, kun muita tulolähteitä on vähän. Kalastus joustaa olosuhteiden mukaan.

'Ei oo, sillälaila ammattia ei verkkohommista tuu muodostuu jos ei oo jotain muuta tulua.' (verkkokalastaja Kalajoelta)

'No ei se varmastikkaa taloudellisesti kannattavaa oo, että siinä täytyy nyt sitte ottaa kaikki muut tekijät huomioon, että..ku se o harrastus, ni se on myöskin semmone harrastus, joka tuota ... ilmeisesti terveelline harrastus monessaki suhteessa ... myöskin psyykkisesti, että siinä pääsee rentoutumaan, purkamaan paineita.' (verkkokalastaja Kalajoelta)

'Man måst ha flexibel. Ja tro inte, att de gå ti de här bara koncentrese t. ex. på havsfiske, efter lax nu t. ex, de ä ganska utsatt bruk idag heller för, att vi int ha nånting, de kan inte, de kan inte, flexibel helt enkelt. Vi ha mera den ena hela tiden. ... På de sätte, tycke ja, kustfiske ä väldig vitigt fiske, o ä bra fiske, så kan ju lite här fiska flera arter.'

Kalastajat ovat pääsääntöisesti tyytyväisiä pyydystensä tehoon ja kuntoon. Varsinaisia investointeja kalastusomaisuuteen ei olla kovin innokkaita tekemään alan huonon kannattavuuden takia. Välineiden kunnostuksesta pidetään kuitenkin huolta.

'Men int ska man ju nå stora, nya investe, no man ska no försök på de sikte, som man har o fisk me dom båtar, dom bragd, som man har duvat in o större, bara underhåll, o försök gö som mycket som möjligt själv.'

'Gärna no skulle ju bliva nya, förnya. Hä ä klart, man har, finns inte tillgång, men nu osäkerheten, så måste nästan fiska me de han han bättre tidena.'

Kalastajien välinen yhteistyö on lähinnä auttamista, silloin kun merellä tulee ongelmia, tai yleistä omaisuuden perään katsomista. Varsinaisessa kalastuksessa ei juuri ole yhteistyötä, venekunnat ovat aika itsenäisiä. Simon alueella haastatelluista kalastajista melko monet kalastavat yhtymään. Kalastajat, jotka ovat kulkeneet muissa kalasatamissa, pitävät muiden kulttuurien näkemistä erittäin antoisana. Kurssitusta toivotaan pyyntitekniikasta, pyydysrakentamisesta sekä kalan jalostuksesta.

'Int vända man ju vanran rygge, att man hjälper i, o man ... varan ... o ha nån, har nån väg o lämna båten i Kasko, så se den andra efter båten me stormar o förflyttaren, ... behövs. Men i själva fisket finns ej själv så kan man veta ... va dom bor, dom som bor ..., int mellan båt.'

'Fiskare, åtminstone här så, ä ganska ensi, o försöka hjälpa så o, om vi nu ta bara t.ex. som praktiska saker, man ska lägga ut o ta också hjälpen varade, o på hä vis, ganska ... på fiskare, hjälp tillbak o.'

Ammatissa on toki tapahtunut myönteistäkin kehitystä, esimerkiksi kalasatamien kohdalla. Parantuneen hygienian ja laadun sekä kuluttajälähtöisen markkinoinnin uskotaan edistävän kalan käyttöä. Kalakantojen tilaan suhtaudutaan toiveikkaasti. Turskan arvellaan voivan palata ja pikkusiikakantoja pidetään verraten vahvoina. Istutuksilla toivotaan voitavan vahvistaa vaellussiikakanta pyyntikuntoon. Siian istutuksia pidetään elinkeinon kannalta erittäin tärkeänä. Kalastuksen ja saaliiden elvyttämiseksi jonkinlaisiin säätelytoimiin olisi kuitenkin tarvetta.

7.2 Erikoistuminen

Tulevaisuuden mahdollisuutena nähdään muun muassa erikoistuminen lajeihin, joita on vähemmän tarjolla, kuten turska tai nahkiainen. Vähän hyödynnetyillä lajeilla saattaa jalostettuina olla menekkiä. Myös sitä harmitellaan, että on lajeja ja tuotteita, joita täällä ei osata arvostaa, kuten kuore tai turskan mäti ja maksa. Kala pitäisi yleensäkin markkinoida kuluttajalle mahdollisimman käyttövalmiina.

'Kyllä ne maksaa siitä (jalostuksesta), ei se, ei se oo siitä kiinni se muutama markka sinne kilolle .. mutta miten sinä tuonne kerrostalloonkaa viet jotaki siikaa ja rupeat pesupöydällä perkkää sitä niin sehän on suomuja täynnä koko osake.'

'Eihän sitä tiää vaikka se menis vielä, vielä tommoseen .. roskakalan, huonomman kalanki pyyntiin vielä, että ja tuota niin eh.. jotai särkiä on vielä paljon meressäki ja tuota niin, niin tiää minkälaiseks sekin vielä, että jos ne purkitushommat ... '

Kalastuksen tulevaisuutta ei yleensä nähdä kovin valoisana ja vain muutama haastatelluista kalastajista uskoo näkymien paranemiseen. Ammattikalastajien määrä vähenee tulevaisuudessa, mutta mielipiteet jakautuvat kalastuksen luonteesta. Rannikkokalastuksen ei uskota pystyvän turvaamaan toimeentuloa. Rannikkokalastus nähdään tulevaisuudessa enemmän sivuammattina, harrastuksena ja turismin osana. Toisaalta työttömyys ajaa ihmisiä kalastajiksi. Rannikkokalastus jatkuu, sillä jos kalaa riittää kalastettavaksi, niin aina sen joku käy hakemassa pois. Jos taas avomerikalastuksen kapasiteetti pienenee, rannikkokalastuksen mahdollisuudet paranevat. Avomerikalastuksella voi olla mahdollista saada toimeentulo ja siksi taas siihen uskotaan. Suuret investoinnit kuitenkin pelottavat. Rannikkokalastajat uskovat troolikalastuksen olevan rannikkokalastusta kannattavampaa. Silakan rehupyynnin lopettamisen arvellaan tuovan paineita loukkukalastukseen.

'Hä måste fortsätt, att vi ha ju såna resursser i have, så dom måste vara på, vi kan ju bara nämna attityden, nå vi ha fisk hä i have, så ska vi ta bort de. ... Ja tro, att komma ti minsk (yrkesfisket). Minska åtminstone, om man se ta ju sån då fem -tio års period, så tro ja, de komma ti bli mindre fiskare. O så,

som ja nu tro i dagens läge, så tro ja, komma ti gå ti mer procentuellt, så bli de me kustfiske än havsfiske.'

'Men om inte nu sii så ljust ut, men int sii de dyster ut, fiske kommer till fortsätt, så ti tidens slut, de ä säkert.'

7.3 Toimiva säätelyjärjestelmä

Mikäli kalastusta on tarpeen säädellä, rajoitusten pitää olla oikeudenmukaisia ja kohdistua kaikkiin kalastajaryhmiin samalla tavalla. Ammattimaiset pyydykset pitää varata vain ammattikalastajille. Jokisuita ja jokia pitää rauhoittaa kutuaikana. Myös siian kuteminen pitää turvata. Siiankalastukseen kaivataan silmäkokorajoituksia ja siian alamitta pitää palauttaa.

'Om ska regleras, så tycker no såna här, såndas fiskar, som int kanske har nån större ekonomisk nytta, så ska inte åtminstone fisk me yrkesmässiga bragda.'

'Låt dom va i fred, när de komme ti älvmyrningar, så får de vandra upp o gör lek, o så få de vandra så upp de, som kan. O sköta naturena sitt sätt.'

'Siinä pitäs jotakin tehdä nyt, täytys vähä pyyntiä tuolla ulkomerellä rajottaa. Pyydysmäärien vähentäminen ja, ja tuota ehkä se saattas olla, että siellä ois se määrätty aika, ois sitte niin tuota kieltua, että vaelluslohi, joka tulee pi, niin tuota sill ois mahollisuutta tulla tänne'

Suhtautuminen kiintiöihin on varauksellista. Jos henkilökohtaiset kiintiöt jaetaan aikaisempien vuosien saaliiden perusteella ja mukana on huonoja vuosia, ei hyvänä vuotena saa sitten riittävän suurta kiintiötä. Kiintiöintiä arvellaan muutenkin huonoksi. Henkilökohtaiset kiintiöt pitää voida kalastaa itse haluamanaan aikana eikä enää rajoittaa ajallisesti.

Tukimuodoilla, kuten kalastajalainalla ja vakuutuksilla, ei katsota olevan kovinkaan suurta merkitystä. Kuljetustuesta on pelkästään myönteistä sanomista. Hintatuki on koskenut ainoastaan silakankalastusta, joka ei ole tärkeä rannikkokalastusmuoto. Tukien käyttöön esiintyy jonkinlaista haluttomuutta. Toki mahdollisuutta kalastajalainaan pidetään hyvänä ja suurempien investointien, kuten veneen hankinnan yhteydessä, sitä on käytettykin. Pyydyksiä hankitaan harvemmin luotolla. Joidenkin kalastajien mielestä kalastustuki on suoranaisesti vahingollista. Alalle houkutellaan ylivarustelua ja katteettomasti uusia yrittäjiä.

'De (stödformer) ä ju avgörande betydelse, nä man börja, förstås, o samtidigt, om man investera i eller byta fiskemetoder eller fiskesätt, så måste de ju finnas, annars så därför dera, dera grejer ti, om man inte få stöd, så går de ju inte.' (nämpiöläinen verkkokalastaja)

8. Strategioiden tarkastelu

8.1 Strategiset kilpailutekijät

Kalastajien haastatteluista esiin nousseita pyyntistrategioita on seuraavassa analysoitu Porterin (1984, 1988) varsin yleisten ja lähinnä tavanomaista liiketoimintaa koskevien analysoititekniikoiden avulla. Kun arvioidaan kalastukseen ja pyyntiin liittyviä strategioita, kalastajaa tarkastellaan yrittäjänä ja kalastusta toimialana. Erot teorian ja käytännön välillä selittyvät paljolti sillä, että kalastus on enemmän elämäntapa kuin liiketoimintaa.

Porterin mukaan yrityksen tai yrittäjän kilpailutilanteeseen toimialalla vaikuttaa viisi strategista kilpailutekijää: alan sisäinen kilpailu, toimittajat ja ostajat, alalle tulokkaat sekä korvaavat tuotteet.

Alan sisäinen kilpailu ei ammattikalastajien omassa keskuudessa tunnu haastattelujen perusteella huolestuttavan kalastajia. Kaikki kalastajat toimeentuloryhmästä riippumatta kilpailevat kalavaroista. Pää- ja sivuammattikalastajat ovat todennäköisesti keskenään Porterin tarkoittamia hyviä kilpailijoita. Hyvä kilpailija edistää koko toimialaa, esimerkiksi kalatukku kannattaa vasta, kun kalastajia on riittävästi. Pienimuotoista myyntikalastusta harjoittavat osa-aika- ja sesonkikalastajat koetaan taas paikoin hyvinkin pahoiksi kilpailijoiksi pääammattikalastajille, koska heidän ei tarvitse välittää hintatasosta eikä ammattikunnan toimeentulosta. Kalastajan vaikutusvalta ostajaan huononee ratkaisevasti osa-aikakalastajien kalatarjonnan vuoksi. Omaan tarpeeseen kalastavia suvaitaan paremmin eikä heitä niinkään pidetä kilpailijoina. Rannikkokalastajat kilpailevat avomerikalastajien kanssa lohesta resurssina ja kalastuksen säätely ratkaisee kilpailun tuloksen. Silakankalastuksessa kyse on kilpailukyvyistä ostajiin nähden ja avomerikalastajat ovat vieneet rannikkokalastajilta markkinat.

Liiketoiminnassa 'tavarantoimittajat' on selkeä ja jokseenkin yksiselitteinen käsite. Kalastuksessa resurssin saatavuus muodostaa vastaavan, toimialalle erittäin kriittisen ja strategisen kilpailutekijän. Kalakantojen pyyntikelpoisuus, vuodenaajoista ja biologisista syistä johtuva kausiluonteisuus ajaa kalastajat siirtymään pyyntikohteesta toiseen sen mukaan, mitä kalaa on saatavilla. Istutusten toivotaan parantavan kalakantoja. Pyydysten valikoivuutta ei kukaan haastatteluissa erikseen mainitse keinona vaikuttaa resurssin saatavuuteen. Karisiikkaan kohdistuva, valikoiva pyynti kuitenkin esiintyy monissa haastatteluissa. Kalastuksen säätely on toinen pyyntiä voimakkaasti rajoittava ja ohjaava tekijä. Rannikkokalastus Pohjanmaalla on pelottavan riippuvaista siiasta ja lohesta. Siiankalastusta jouduttaneen niinkään säätelyyn ylikalastuksen ehkäisemiseksi. Haastatteluissa kalastajat itsekin toteavat siiankalastuksen säätelytarpeen. Omachtainen säätely pintaverkkojen silmäkoon tai pyydysmäärien rajoittaminen ei tunnu onnistuvan, vaan julkista säätelyä tarvitaan. Jollei varteenotettavia, vaihtoehtoisia pyyntikohteita ilmaannu (kuva 3), resurssin saatavuudesta muodostuu elinkeinolle ensisijainen uhka.

Markkinointia ei sinänsä koeta kovin ongelmalliseksi. Suurin osa rantautetusta kalasta kulkee kalatukkujen kautta. Kalatukut ostavat käytännöllisesti katsoen kaiken niille tarjotun kalan. Vakavin haitta kalastajalle on kalan alhainen hinta. Jos kalaa tulee paljon, hinta laskee nopeasti. Kalan vapaa myyntioikeus vaikeuttaa hintapäätösten tekemistä ja pitämistä. Kalastajien vaikutusvalta ostajiin on huono, koska kalan ostajat ovat keskittyneempiä kuin myyjät. Ostajat eivät ole riippuvaisia yksittäisistä myyjistä. Järjestäytyminen ja vaihtokustannukset eli tukkukauppiaille kalantoimittajan vaihtamisesta aiheutuvat kustannukset, lisäävät kalastajien vaikutusvaltaa kalatukkuihin. Kalasta saatavaa hintaa voi nostaa jalostamalla ja panostamalla markkinointiin.

Alalle tulemisen esteet ovat poikkeuksellisen alhaiset ja alalta poistumisen esteet korkeat. Ammattikalastus on lisäksi korkean työttömyyden aikana puskuriammatti. Myyntitointa harjoittavat satunnaiskalastajat vaikeuttavat järjestäytymistä. Kalastusta kohtaan tunnetaan mielenkiintoa, varsinkin harrastuskalastukseen. Myös ammattikalastajat pitävät työtään mielenkiintoisena. Kun samaan aikaan alalta poistumisen esteet ovat korkeat, alalle syntyy ylikapasiteettia saatavilla olevaan resurssiin eli kalavaroihin nähden. Ylikapasiteetti ei poistu, koska alalla on sukupolviset perinteet ja kalastaminen jää helposti harrastukseksi vaikka päätyö siirtyisi muualle.

Korvaavat tuotteet aiheuttavat ongelmia arvoketjun sekä alku- että loppupäässä. Kalastajien on sekä haastattelujen että tilastojen perusteella itse vaikea siirtyä muiden lajien kalastukseen. Korvaavia pyyntikohteita pitäisi kehittää. Toisaalta kalastajan tuote kilpailee muiden elintarvikkeiden kuten esimerkiksi sianlihan, naudanlihan, broilerin ja kalkkunan kanssa. Kaikkien keskeisten kilpailevien tuotteiden hinnat ovat laskeneet EU:iin liittymisen jälkeen vuonna 1995. Sen lisäksi kalalle on alkutuotteena määrätty arvonlisävero. Kilpailu elintarvikemarkkinoilla on kalalle erittäin ankaraa.

8.2 Toimialan ympäristön perustekijät ja strategiset vaihtoehdot

Rannikkokalastus on hajautunut toimiala, sillä kenelläkään ei ole määräävää markkinaosuutta eli selkeä markkinajohtaja puuttuu. Avomerikalastuksessa toimialan rakenne on erilainen ja esimerkiksi kustannusjohtajuus voi olla toimiva strategia. Porterin mukaan hajautuneilla aloilla kilpailutilannetta voi kohentaa luomalla kokoetua tai kokemusta tai erikoistumalla tuote- tai asiakasryhmään. Kokoetu tarkoittaa yksittäisen kalastajan kannalta pyynnin tehostamista sekä tarkoituksenmukaisimman pyyntimuodon valintaa. Pynnin tehostaminen on vaikeaa silloin, kun muutkin tekevät samoin. Myös oman ajankäytön raja tulee nopeasti vastaan. Kalastuksen kausiluontoisuus ja saalishuippujen aikainen hintojen lasku eivät myöskään suosi kokoedun tavoittelua. Jos kaksi tai useampi kalastaja kalastaa yhtymään, kokoetu voidaan saavuttaa merkittävän ajankäytön tehostumisen ansiosta. Muutamat haastatelluista kalastajista kalastivat yhtymään yleensä jonkun sukulaisen kanssa. Yhtymään kalastavat ovat pääosin järjestelmään tyytyväisiä. Kokemuksen merkitys kilpailutekijänä ei kovin selkeästi nouse esiin haastatteluissa. On kuitenkin verraten helppo uskoa, että kokemus ja oppiminen tuo ammattitaitoa, joka sitten näkyy saaliin kasvuna. Tuoteryhmään erikoistumisen edellytyksenä on, että vaihtoehtoisia tai korvaavia pyyntilajeja olisi tarjolla. Asiakasryhmään erikoistuminen merkitsee myyntiä ohi tukkukaupan. Kalastuksen kausiluonteisuuden vuoksi kalakauppa ja kalastaja ovat vuorotellen riippuvia toisistaan. Tukun ohittaminen matalan tarjonnan kautena saattaa kalastajan epäedulliseen asemaan silloin, kun kalaa tulee paljon.

Muita, kalastukseen soveltuvia strategisia toimenpiteitä hajautuneilla aloilla ovat integrointi ja kustannusten riisuminen. Kalatuotteiden jalostaminen onkin usein esille nouseva, eteenpäin suuntautuvan integraation muoto. Käytännön malleja kalastuksen ja jalostuksen yhdistämiseksi ovat haastattelujen mukaan fileointi, savustus, maustekalojen valmistus ja vähäarvoisen kalan purkitus. Muita eteenpäin suuntautuvan integraation vaihtoehtoja ovat esimerkiksi jakelu ja vähittäismyynti. Suoramyyntistä on muutamilla kalastajilla kokemuksia. Valikoivasti taaksepäin suuntautuva integraatio tarkoittaa siirtymistä raaka-aineen tuotantoon. Tässä tapauksessa kyseeseen tulevat esimerkiksi istutukset ja kalanviljely. Perämeren jokisuulla muutama kalastaja on osallistunut velvoiteistutustoimintaan ja joku ilmoittaa siirtyneensä lähes kokonaan kalankasvattajaksi.

Rannikkokalastusta voidaan pitää kypsyysvaiheessa, toisinaan jopa taantumavaiheessa olevana toimialana. Luonteenomaista elinkaariteorian kypsyysvaiheelle ovat hitaampi kasvu, pienenevät voitot ja epävarma kannattavuus. Istutuksilla aikaansaatu lohikannan vahvistuminen 1980-luvun lopussa oli tavallaan uuden innovaation avulla ehkäisty taantumavaihe. Silloin volyymin kasvu oli nopeata, voitot kasvoivat ja nopeat investoinnit kannattivat. Kiristynyt sääntely käänsi kuitenkin lohien rannikkokalastuksen jyrkkään laskuun (kuva 5). Lohenkalastuksen kannattavuus voi perustua enää kustannustehokkuuteen. Haastatteluissa kysyttiin kalastajilta mahdollisuuksia käytännössä toteuttaa kustannusten karsintaa. Monet ilmoittivatkin pyrkineensä esimerkiksi entistä taloudellisempaan polttoaineen käyttöön.

Toimialan kypsyysvaiheessa omia investointeja kannattaa suunnata kustannusten säästöön ja kilpailijoiden (toisten kalastajien) investointeja kannattaa seurata tarkkaan, koska kasvun hidastuessa syntyy helposti ylikapasiteettia. Selkeää kustannusjohtajan asemaa on rannikkokalastajana vaikea saavuttaa. Kalastaja voi kuitenkin erikoistua tiettyihin ostajiin, tuotteisiin tai jakelujärjestelmiin. Differointia, eli uusien tuotteiden tai tuoteryhmien tarjontaa, on kypsyysvaiheessa vaikea toteuttaa. Kolmas strategiavalinta, keskittyminen, on haastattelujenkin mukaan varteenotettava vaihtoehto. Keskittymisstrategia tarkoittaisi käytännössä sivuammattikalastusta. Kalastusta harjoitetaan vain sesongin aikana ja muuna aikana toimeentulo hankitaan muualta. Keskittymistä voidaan tehostaa vielä pyytämällä vain yhtä lajia ja valitsemalla vain tietyt ostajat tai ostajaryhmät. Kypsyysvaiheessa korostetaan kustannusten ja käyttöpääoman valvontaa. Uhkana kypsyysvaiheessa on ajalehtiminen selkeiden strategioiden välivaiheilla.

Hidas taantuma toimialalla on kavala, koska sitä on vaikea havaita. Alan taantumisen signaaleja ovat myynnin ja tuottavuuden lasku, kiristynyt kilpailu sekä tuotevalikoimien vähentyminen. Jos alalla uskotaan elpymiseen tai jos muista syistä ylikapasiteetti ei poistu, kilpailu kiristyy ja kokonaisuus pienenee. Jos taas alan taantumaa uskotaan yleisesti, mukautuminen saattaa tapahtua helpommin. Alalta poistumisen esteiden määrä ja korkeus vaikuttavat loppupelistrategian valintaan. Porterin mukaan taantumatilanteessa on neljä strategista vaihtoehtoa. Divestointi- ja sadonkorjuustrategiat johtavat alalta poistumiseen ja johtajuus- ja pesäkestrategiat vastaavasti alalle jäämiseen. Nopean vetäytymisen strategialla eli divestoinnilla maksimoidaan nettoinvestointi irrottautumalla liiketoiminnasta mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. Riskinä on epävarmuus siitä, taantuuko ala sittenkään. Kalastusomaisuuteen tehtyjä investointeja on myös verraten vaikea purkaa. Sadonkorjuustrategian mukaan ensin lopetetaan investointi ja karsitaan kustannuksia. Vain hyvät tuotteet ja asiakkaat jätetään. Asiakkaille pyritään luomaan ajoissa vaihtokustannuksia. Näillä toimilla maksimoidaan kassavirta ennen alalta poistumista. Mikäli toimintamahdollisuudet alalla näyttävät jatkossa myönteisiltä ylikapasiteetin purkautumisen jälkeen, voidaan yrittää alentaa kilpailijoiden poistumisen

esteitä. Jos pystytään tunnistamaan elinkelpoinen segmentti, jolla on rakenteelliset edellytykset korkeampiin tuottoihin, voidaan pienemmilläkin taloudellisilla resursseilla saavuttaa pesäkeasema jollain erikoisalueella. EU:n tukipolitiikka pyrkii nimenomaan edistämään alalta poistumista ja jäljelle jäävien parempaa kannattavuutta. Käytännössä kuitenkin elämäntapakalastus ehkäisee alalta poistumisen eli kalastuksen lopettamisen.

8.3 Alueelliset strategiavaihtoehdot

Pohjanmaalla on alueellisesti erilaiset mahdollisuudet eri strategioiden toteuttamiseen. Integroituminen taaksepäin eli osallistuminen raaka-aineen tuotantoon onnistuu mm. sellaisilla alueilla, missä kaloja istutetaan runsaasti (Kala- ja rapuistutukset ... 1995). Kalankasvatukseen, poikastuotantoon tai varsinkin ravunviljelyyn ryhtymiseen tarvitaan sopivat vesialueet (Järvenpää ym. 1996). Kalankasvatuksen lupaehdot ovat tiukat ja kalankasvatus on kiristyneen kilpailun vuoksi yhtä suurissa taloudellisissa vaikeuksissa kuin ammattikalastuskin (Kalanviljely ... 1995). Aikaisemmat kokemukset kalankasvatukseen siirtymisestä eivät välttämättä ole olleet rohkaisevia (Salmi P. ja Salmi J. 1995a). Pyyntikohteita on paljasta rannikkoa runsaammin saaristoissa ja matalilla vesialueilla, missä luonnonvarainen poikastuotanto menestyy.

Istutuksilla kompensoidaan voimalaitosten rakentamisesta johtunutta luonnonvaraisten vaelluskalojen menetyksiä, vahvistetaan uhanalaisia kantoja ja hoidetaan luonnonvaraisesti lisääntyviä ruokakalakantoja (Ikonen ja Pruuki 1990, Böhling ym. 1991, Sopimusviljelytyöryhmä ... 1993, Christensen ym. 1994). Perämeren lohi-istutuksista saadaan kuitenkin vain noin neljäsosa saaliiksi istutusalueella, koska istukkaat vaeltavat syönnökselle Itämeren pääaltaalle (Ikonen ja Pruuki 1990). Siksi Perämeren alueella on haluttu vaihtaa lohen velvoiteistutuksia taimenistutuksiksi (Jokikokko 1996). Taimenistutusten onnistuminen on kuitenkin osoittautunut vaikeaksi ja tuloksellisuus ei ole vastannut odotuksia. Edes lohi-istutusten tuloksellisuudesta ei voi iloita (Kemppainen ym. 1995, Leskelä ja Hudd 1996). Siikaistutukset ovat osoittautuneet tuottaviksi Suomenlahdella (Raitaniemi ym. 1996), Pohjanlahdella tuloksellisuutta on hiljakkoin alettu tutkia (Friman ja Leskelä 1996). Valikoivia pyyntitapoja kehittämällä vastaistutettujen poikasten kalastuskuolleisuutta voitaisiin vähentää.

Mahdollisuudet saaliin jalostamiseen riippuvat enemmän muista kuin maantieteellisistä tekijöistä. Pienimuotoista jalostusta harjoittavat lähinnä perheyrietykset. Kalanjalostus on kuitenkin verraten harvinaista kalastajien keskuudessa (Huuhka ja Setälä 1996). Markkinoinnin tehoa parantaisi yhteistyö muiden kalantuottajien sekä toisaalta muiden elintarvike- tai esimerkiksi matkailuyrittäjien kanssa (Salmi J. ym. 1994). Eteenpäin integroituminen markkinoinnissa helpottuu, jos esimerkiksi kalasatama on lähellä asutuskeskusta. Pohjanmaalla kulkee valtateitä lähellä rannikkoa, joten matkailuasiakaspotentiali on periaatteessa olemassa sekä aktiiviselle että passiiviselle suoramyynnille. Eri tyyppisiä, kalastukseen läheisesti liittyviä muita työmahdollisuuksia löytyy koko rannikolta. Sen sijaan muiden alojen työtilaisuuksia on pohjoisessa vähemmän kuin etelässä.

Kalastusmatkailu on etabloitumista toiselle toimialalle. Alalle tuloon on tulijalla oltava sellaisia perusteita, mitkä antavat sille jo allalla olevia paremmat kilpailuedellytykset. Tulokkaalla voi olla parempi, differoituneempi tuote tai uusi

markkinointi-innovaatio. Tulokas on voinut löytää vielä hyödyntämättömän segmentin markkinoilta. Tulokas vaikuttaa tarjonta/kysyntä -tasapainoon alalla. Onnistunut ja kannattava alalle tulo edellyttää, että ala on jollain tavoin epätasapainossa. Uudet alat ja nopeasti kasvavat alat ovat kiitollisia kohteita. Jos tulokkaalla on kyky itse vaikuttaa alan rakenteeseen esimerkiksi luomalla edellytyksiä keskittymiselle tai jos koko alalle on positiivisia vaikutuksia tulokkaan ilmestymisestä, odotettavissa olevat vastatoimet ovat vähäisiä. Kalastusmatkailun yhtenä riskitekijänä ovat kalastusrajoitukset. Jos kalastaja ainoastaan integroi eli toimii matkailuyrittäjälle alihankkijana ja vastaa vain kalastustapahtuman tuottamisesta, liiketoiminnan riskit ja mahdolliset tuotot ovat vähäisempiä.

Pyyntiä on tehostettu, mutta siitä ei ole syntynyt kilpailuetua, koska lähes kaikki ilmoittivat tehostaneensa pyyntiä. Verkkomääriä on kasvatettu ja rysäpyydysten kokoa suurennettu. Vannerysät ovat väistyneet ja ilman vanteita rakennettujen loukkujen tilavuus on moninkertainen perinteisiin isorysiin verrattuna (Toivonen ym. 1991). Lohisaaliin kausivaihtelun tasaaminen ei ole ollut mahdollista rannikkokalastuspyydyksillä, koska lohenkalastus perustuu Pohjanlahden rannikolla kudulle vaeltavan kalan pyyntiin. Sen sijaan siian ja ahvenen pyyntiä voisi kehittää pyydysteknisin menetelmin kutukauden ulkopuolelle. Siiankalastuksessa tavoitteena tulisi lisäksi olla pyynnin kohdistaminen karisiikaan siten, että karisiian kanssa samankokoiset nuoret vaellussiat säästyisivät (Jokikokko ja Huhmarniemi 1995).

Pyyntikohteiden niukkuus on johtanut pyyntitapojen ja pyyntistrategioiden joustavuuteen (Salmi P. ja Salmi J. 1995 b). Pyyntitapojen muutokset eivät ole vaatineet suuria investointeja, koska pyydyksiä korjataan ja uusitaan joka tapauksessa säännöllisesti. Pyyntikalustoa seisoo kuitenkin käyttämättömänä sitä enemmän, mitä joustavampaa ja monimuotoisempaa kalastus on.

9. Johtopäätökset

Rannikkokalastukseen vaikuttaneet muutostekijät ovat voittopuolisesti vaikeuttaneet ammattimaista kalastusta. Käytännön strategiavalinnat ovat vähissä eikä muutoksiin sopeutuminen ei ole ollut helppoa.

Erikoistuminen on toteutunut siten, että kalastaja on yhden lajin varassa ja Pohjanmaalla laji on yleisimmin siika tai lohi. Kilpailukykyä parantava erikoistuminen edellyttäisi vaihtoehtoisia pyyntikohteita. Pyynnin tehostaminen ei juuri ole mahdollista eikä ehkä järkevääkään. Pyynnin tehostamisesta ei synny kilpailuetua, koska kaikki muutkin tekevät samoin. Kalakantojen tila ja kalastuksen säätely estävät pyynnin tehostamisen jatkossa. Integroituminen taaksepäin esimerkiksi kalanviljelyyn vie toimialalle, jossa kilpailu on vähintään yhtä ankaraa kuin rannikkokalastuksessakin. Integroituminen eteenpäin eli kalasta saatavan hinnan parantaminen jalostusastetta nostamalla tai markkinoinnin keinoilla saattaa joissain tapauksissa olla elinkelpoinen vaihtoehto. Vaihtokustannusten luominen ja järjestäytyminen, esimerkiksi tuottajajärjestön perustaminen, lisääisivät kalastajan vaikutusvaltaa ostajaan. Keskittyminen eli sesonkikalastus on toimiva ratkaisu rannikkokalastajan kannalta, mikäli kannattavuus on ensisijainen tavoite. Sen edellytyksenä on muu toimeentulomahdollisuus kalastuskauden ulkopuolella. Kalastusmatkailu on toiminnan laajentamista toiselle toimialalle ja sen kannattavuutta pitää tarkastella matkailutoimialan kannalta. Pohjanmaan rannikkokalastuksella on elinkeinona muutospaineissa passiivisuuden aika ohi ja menestyminen edellyttää kilpailukykyä, kysyntälähtöisyyttä ja kestäväää kehitystä.

Sivuelinkeinona ja harrastuksena kalastus jatkuu, koska muista tulolähteistä on jatkuvasti pulaa. Kalastuksen monimuotoisuus säilyy, mutta kalavaroista on jatkuva kilpailu alalla vallitsevan ylikapasiteetin vuoksi. Ylikapasiteetti ei purkaudu, koska alalletulon esteet ovat matalat ja alalta poistumisen esteet korkeat. Rannikkokalastukseen liittyy paljon muita kuin taloudellisia arvoja ja siksi kalastuksen sopeutumiskyky ylittää taloudelliset edellytyksensä.

10. Käytetyn menetelmän arviointi

Aineiston käsittelijä ei missään vaiheessa osallistunut aineiston keruuseen tai keruun suunnitteluun, vaan sai käyttöönsä ääninauhalta literoidut, alkuperäiset haastattelut. Haastatteluaineistoa ei siis oltu mitenkään ryhmitelty tai otsikoitu haastattelurungon pääluokkien mukaisesti. Tunnuksen perusteella käytössä oli lisäksi haastattelun nimi, pyyntitaparyhmä ja kotipaikka.

Haastatteluista löytyi yllättävän paljon strategioihin liittyvää aineistoa, vaikka strategioista ei erikseen kysyttykään. Aineiston heterogeenisuus täytyi hyväksyä, koska lähtökohtana oli haastattelun ulkopuolinen aihe. Teemahaastattelun runko oli suunniteltu kuvaamaan ammattikalastuksen koko monimuotoisuutta sekä meri- että sisävesialueella. Koska haastattelutapa oli niinkin vapaamuotoinen ja avoin, haastatteluihin onnistuttiin saamaan varsinaisen rungon ulkopuolelta aiheita, jotka liikkuvat kalastajan mielessä mutta joita ei oltu osattu suunnitelmallisesti kysyä. Avoin haastattelumuoto teki yleensä mahdolliseksi myös tämän raportin tapaisen lähestymistavan eli haastattelurungon ulkopuolisen aiheen käsittelyn. Samalla kuitenkin aineistosta jäi varmasti puuttumaan mielipiteitä ja väittämiä raportin aihealueesta. Koska suoranaisesti strategioita koskevia kysymyksiä ei ollut, strategioihin viittaavia väittämiä oli epätasaisesti eri haastatteluissa ja vaihtelevissa kohdissa haastattelurunkoa.

Haastatteluaineistosta poimittujen väittämien tulkinta on luonteeltaan subjektiivista. Väittämien painotus on hankalaa, koska puhelias ja avoin haastateltava saa helposti suuremman painoarvon kuin sulkeutuneempi vastaaja. Haastattelujen lukeminen kokonaisuudessaan paransi mahdollisuuksia oikeisiin tulkintoihin. Haastattelijan sitkeydellä oli selvästi vaikutusta aineiston yksityiskohtaisuuteen.

Kvalitatiivisen aineiston tulkinta vaatii, että sitä verrataan muilla keinoilla kerättyyn aineistoon. Tähän raporttiin ei kuitenkaan liitetty haastattelun yhteydessä kerättyä kvantitatiivista aineistoa. Haastatteluista esiin nousseille strategioille pyrittiin saamaan kehukset saalistilastoja tarkastelemalla. Osoittautui, että haastatteluaineisto ei antanut kalastuksen monipuolisuudesta samantapaista kuvaa kuin kartta ja saalistilastot.

Liiketaloudessa vallitsevien strategisten kilpailutekijöiden ja toimialan perustekijöiden avulla tarkasteltuina rannikkokalastajien väittämät sen sijaan jäsentyivät melko ristiriidattomaksi kokonaisuudeksi. Suuri osa haastateltavista piti kalastusta rannikolla asuville elämäntapana. Otannalla haastattelututkimukseen valittujen kalastajien joukon edustavuus saattoi siis olla elinkeinon kannattavuuden tarkastelua ajatellen kyseenalainen. Koska mukana oli paljon sivuammatti- ja osa-aikakalastajia, mielipiteet eivät tässä panottuneet niiden mukaan, jotka kalastavat ammattimaisimmin ja määrällisesti eniten.

11. Kirjallisuus

- Böhling, P., Hudd, R., Lehtonen, H. ja Parmanne, R. 1991. Fiskevården i havsområdet utanför Jakobstad. Kalatutkimuksia - Fiskundersökningar 16.
- Christensen, O., Eriksson, C. och Ikonen, E. 1994. Östersjöns lax, historisk utveckling, fiske och beståndsvård. Laxforskningsinstitutet Meddelande 4.
- Friman, T. and Leskelä, A. 1996. Spray marking one summer old coregonid fishe with fluorescent pigment. Poster presented in VI International Symposium on Biology and Management of Coregonid Fishes, ISBMCF VI 1996, Lake Constance, Germany.
- Huuhka, T. ja Setälä, J. 1996. Kalaan vai kellon kanssa kilpaa. Ammattikalastajien mielipiteitä kalan laadusta, jalostuksesta ja markkinoinnista. Kala- ja riistaraportteja 73, 42 s.
- Ikonen, E. ja Pruuki, V. 1990. Itämeren lohikannat ja lohenkalastus. Suomen Kalatalous 56, 27-39.
- Jokikokko, E. 1996. Pitäisikö pohjoisen Perämeren lohivelvoitteet korvata meritaimenistutuksilla? Kalastaja 1, 5.
- Jokikokko, E. ja Huhmarniemi, A. 1995. Saatko karisiikaa vai vaellussiikaa? Kalastaja 5, 4.
- Jurvansuu, S. 1995. Ammattikalastus tuulten pyörteissä. Merialueen troolikalastajien muutosvalmius ja suhde ammattiinsa. Kala- ja riistaraportteja 37, 42 s.
- Järvenpää, T., Tulonen, J., Erkamo, E., Savolainen, R. ja Setälä, J. 1996. Ravunviljely, menetelmät ja kannattavuus. Riistan- ja kalantutkimus, 108 s.
- Kala- ja rapuistutukset vuonna 1993. Suomen Kalankasvattaja 1995, 1, 41.
- Kalanviljely Suomen kalatalouspolitiikassa. Suomen Kalankasvattaja 1995, 5, 11-12.
- Kalastusvakuutus, kalatalouden korkotukilainat ja kuljetustuki saavat jatkua 1995. Kalastaja 5, 3.
- Kemppainen S., Niemitalo, V., Lehtinen, E. ja Pasanen, P. 1995. Lohen ja meritaimenen istutustutkimukset Kiiminkijoen. Kalatutkimuksia - Fiskundersökningar 95.
- Kuikka, S 1993. Lohen rysäkalastuksen säätely Pohjanlahdella. Kalastaja 3, 6-7.
- Lammi, J. 1993. Valtiointerventio - lohenkalastajan painajainen. Julkaisussa: Salmi, P. ja Salmi J. (toim.) 1993. Sisävesi- ja rannikkokalastaja muutospaineiden alla. Arkipäivän ongelmat ammattikalastajan kertomana. Kalatutkimuksia - Fiskundersökningar 72, 87-91.
- Leskelä, A. ja Hudd, R. 1996. Kyrönjoen lohi- ja meritaimenistutusten tuloksellisuus Carlin-merkintöjen perusteella. Alueelliset ympäristöjulkaisut. Länsi-Suomen Ympäristökeskus. Painossa.
- Mickwitz, P. 1995. Why is the salmon price in Finland so "low" - Analyses of the demand for salmon in Finland. In: Liao, D.S. (Ed.) International Cooperation for Fisheries and Aquaculture Development. Proceedings of the 7th Biennial Conference

of the International Institute of Fisheries Economics and Trade. Volume III. National Taiwan Ocean University, Keelung, Taiwan. R.O.C., 277-293.

Porter, M.E. 1984. Strategia kilpailutilanteessa. Toimialojen ja kilpailijoiden analysointitekniikat. Oy Rastor Ab, Helsinki. 431 s.

Porter, M.E. 1988. Kilpailuetu. Miten ylivoimainen osaaminen luodaan ja säilytetään. 2. p., Weilin + Göös, Espoo. 648 s.

Raitaniemi, J., Heikinheimo, O. ja Mikkola, J. 1996. Vaellussiika - Uudenmaan rannikon tuottoisa istutuskala. Kalatutkimuksia - Fiskundersökningar 105, 28 s.

Salmi, J. 1992. Kalastuksen säätely on rannikkokalastajan painajainen. Suomen Kalastuslehti 5, 12-17.

Salmi, J., Salmi, P. ja Setälä, J. 1994. Ammattikalastajien kalan markkinointi. Ongelmat ja kehittämisedellytykset Pohjois-Satakunnan rannikolla. Kalatutkimuksia - Fiskundersökningar 83.

Salmi, P. ja Salmi, J. 1995 a. Pyyntitapojen ja pyyntistrategioiden merkitys kalastusyritysten toiminnassa - Vuoksen vesistön ja Selkämeren ammattikalastuksen muutoksista. Julkaisussa: Pyyntitavat ennen ja nyt, Kalastusmuseoyhdistyksen julkaisuja 8, 67-78.

Salmi, P. ja Salmi, J. 1995 b. Elinkeinon ja elämäntavan rajavesillä. Ammattikalastuksen ja kalastajayhteisöjen tutkimuksista Suomessa ja ulkomailla. Kala- ja riistaraportteja 30, 37 s.

Setälä, J. 1989 a. Lohenkalastuksen säätelyn vaikutuksista Vaasan läänin lohi- ja siikarysäkalastukseen. Osa I. Kalastaja 1, 6-7.

Setälä, J. 1989 b. Lohenkalastuksen säätelyn vaikutuksista Vaasan läänin lohi- ja siikarysäkalastukseen. Osa II. Kalastaja 2, 6-7.

Setälä, J. and Partanen, K. 1995. The effects of whitefish landings and the price of rainbow trout (*Oncorhynchus mykiss*) on the price of whitefish (*Coregonus lavaretus* L. s.l.) in the Northern Quark, the Baltic Sea. In: M. Luczynski et al. (Eds.), Biology and Management of Coregonid Fishes. Arch. Hydrobiol. Spec. Issues Advanc. Limnol. 46: 435-442.

Setälä, J. 1996a. Det första EU-året i statistikens ljus. Fiskeritidskrift för Finland 4, 12-14.

Setälä, J. 1996b. Rehukalastusta koskeva taloudellis-sosiaalinen selvitys. Moniste. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos. 17 s.

Setälä, J., Salmi, P., Muje, P. and Käyhkö, A. 1996. The commercial utilization of small perch (*Perca fluviatilis* L.) in Finnish inland fisheries. Annales Zoologici Fennici 33, xx - xx. In print.

Sopimusviljelytyöryhmä 1993. Lohen ja meritaimenen sopimuskasvatus ja istutukset. Kalatutkimuksia - Fiskundersökningar 66.

Suomen elinkeinokalatalouden sektorisuunnitelma 1995-1999. Tavoite 5(a) "Elinkeinotalous". Maa- ja metsätalousministeriö. Helsinki 1995, 44 s.

Söderkultalahti, P., Karttunen, V., Tuunainen, A.-L., Laine, A. ja Paananen, T. 1993. Ammattikalastus 1980-1992. Julkaisussa: Kalatalous ajassa. Tilastoja ja tietoa kalastuksesta, kalanviljelystä ja kalakaupasta vuosina 1978-1992. SVT Ympäristö 11, 67-122.

Toivonen, A-L., Hudd, R. ja Heikkilä, P. 1991. Siika- ja lohiloukkurakenteet eteläisen Perämeren alueella. Kalatutkimuksia - Fiskundersökningar 27, 43 s.

Turunen, J.-P. 1995. Ympäristöpoliittisten ristiriitojen sovittelumenettely. Esimerkkitapauksena lohenkalastuksen järjestäminen. Kalatutkimuksia - Fiskundersökningar 98, 46 s.

Vesala, K.M., Honkanen, A., Jurvelius, J., Salmi, J. ja Salmi, P. 1996. Enemmän hinnan kuin luonnon armoilla. Ammattikalastajatutkimuksen kvalitatiivista metodiikkaa. Kala- ja riistaraportteja 61, 23 s.